

Nr 149

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om upplåtande av kyrkorum i vissa fall; given Stockholms slott den 5 april 1963.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om upplåtande av kyrkorum i vissa fall.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Sven af Geijerstam

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framlägges förslag till lagstiftning om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst och därmed jämförlig förrättning. Sådan upplåtelse får ske under villkor att den till kyrkan knutna verksamheten inte hindras eller försvåras. Ej heller får upplåtelsen strida mot kyrkorummets helgd eller svenska kyrkans ordning. Vidare måste kunna förutsättas, att kyrkorummet och dess inventarier kommer att behandlas med aktsamhet och pietet.

Kyrkorådet skall besluta om upplåtelse av kyrka för de ändamål, som regleras genom lagen. Den i församlingsstyrelselagen upptagna möjligheten att delegera beslutanderätten har i lagförslaget preciserats på så sätt, att kyrkorådet kan uppdraga åt antingen kyrkoherden ensam eller avdelning av rådet, i vilken kyrkoherden ingår, att på rådets vägnar fatta beslut om upplåtande av kyrkorummet.

Kyrkorådets beslut skall kunna överklagas till domkapitlet. Har beslut fattats i strid mot kyrkoherdens mening, kan han anföra besvär. Domkapitlets beslut får inte överklagas.

Förslag
till
Lag
om upplåtande av kyrkorum i vissa fall

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kyrkorum, som invigts för svenska kyrkans gudstjänst och som vårdas av församling, må på de villkor och i den ordning som nedan sägs tillfälligt upplåtas för annat ändamål än gudstjänst och därmed jämförlig förrättning.

2 §.

Sådan upplåtelse må beslutas endast under villkor

a) att den icke hindrar eller försvårar bruket av kyrkorummet för gudstjänst, annan på präst ankommande förrättning eller kyrkans verksamhet i övrigt;

b) att den icke innebär något som strider mot kyrkorummets helgd eller kyrkans ordning;

c) att det kan tagas för visst, att kyrkorummet och dess inventarier skola behandlas med aktsamhet och pietet.

Beträffande villkor för upplåtelse i fall, som omfattas av denna lag, av kyrkorum för jordfästning i annan ordning än kyrkans galler, i stället för vad i första stycket sägs, vad som stadgas i lagen om jordfästning.

3 §.

På kyrkorådet i församlingen ankommer att besluta om upplåtelse som avses i denna lag; dock må rådet uppdraga åt kyrkoherden eller åt avdelning av rådet, i vilken kyrkoherden ingår, att besluta på rådets vägnar.

Tillkommer beslutanderätten icke kyrkoherden ensam och deltagar han icke i handläggningen av ärende, som avses i denna lag, skall han såvitt möjligt erhålla tillfälle yttra sig, innan ärendet avgöres.

I annexförsamling, där i kyrkoherdens ställe annan präst förordnats att vara ledamot av kyrkorådet, skall vad nu sagts gälla den till ledamot av rådet förordnade prästen.

4 §.

Talan mot kyrkorådets beslut föres genom besvär hos domkapitlet.

Har beslutet fattats i strid mot den mening, som uttalats av kyrkoherden eller präst, som sägs i 3 § tredje stycket, äger denne anföra besvär.

Över domkapitlets beslut må klagan ej föras.

5 §.

Beslut, som meddelats på grund av denna lag, skall utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, om ej domkapitlet annorlunda förordnar.

6 §.

Denna lag äger icke tillämpning beträffande domkyrka, som står under egen förvaltning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

Utdrag av protokollet över eklestiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 1 mars 1963.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HOLMQVIST, ASPLING.

Statsrådet af Geijerstam anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstiftning om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål* samt anför därvid följande.

1. Inledning

Frågorna om vem som bör äga besluta om kyrkas användning för olika ändamål och om vilka principer som bör ligga till grund för beslut i sådana ärenden har under senare tid upprepade gånger ställts under debatt. Bland annat har dessa frågor aktualiserats i samband med den nyss genomförda översynen av församlingsstyrelselagstiftningen.

I sitt betänkande »Församlingslag» (SOU 1957:15) förklarade församlingsstyrelsekommittén¹ sig finna det naturligt, att pastor i församlingen tillerkändes rätt att förfoga över kyrkorummet för gudstjänsthållningen i församlingen och alla särskilda på honom ankommande kyrkliga förrättningar, samt föreslog därför, att denna pastors rätt närmare reglerades genom särskild lagstiftning. Enligt kommitténs förslag till församlingslag skulle det ankomma på kyrkorådet att leda förvaltningen av församlingens angelägenheter och förvalta lokalkyrkans och församlingens egendom. Denna bestämmelse ville kommittén ge bl. a. den innebörden, att det i princip skulle tillkomma rådet att bestämma om kyrkorummets upplåtande för andra än tidigare nämnda prästerliga förrättningar. Rådet var dock enligt vanliga kommunalrättsliga regler bundet av vad församlingens representativa organ kunde besluta samt måste vidare visa tillbörlig hänsyn för den helgd, som tillkom kyrkorummet såsom ett för svenska kyrkans gudstjänster invigt rum.

Vid betänkandets remissbehandling fick kommitténs förslag i förevarande del

¹ Dåvarande andre vice talmannen A. Olsson, ordförande, kanslirådet N.-E. Brolin, hovrättsrådet S. Ekblom, pol. mag. E. Forslund, prosten C. Hoppe, sekreteraren F. Kaijser och hovrättsrådet J. Victor.

ett negativt mottagande av så gott som alla kyrkliga remissinstanser. Också flera icke-kyrkliga myndigheter ställde sig avvisande till det.

I propositionen 1961: 70 med förslag till lag om församlingsstyrelse m. m. erinrade föredragande departementschefen om att kyrkomöteskommittén¹ i sitt betänkande »Kyrkomötets grundlagsenliga befogenheter m. m.» (SOU 1955: 47) å sin sida framhållit, att det vid en blivande kodifiering av kyrkolagen förtjänade att övervägas om inte lagstiftning om kyrkas upplåtande för utomkyrkliga ändamål borde komma till stånd, i samband varmed även borde regleras vem som äger beslutanderätt i dessa frågor.

För egen del fann departementschefen vägande invändningar vara gjorda mot församlingsstyrelsekommitténs ståndpunkt i frågan. Vid närmare granskning ansåg han den inte vara hållbar. Spörsmålet fick anses ha sådan kyrkorättslig anknytning, att det inte kunde regleras i en ny församlingsstyrelselag. Emellertid ansåg departementschefen det vara av vikt, att lagstiftning om kyrkorummets upplåtande för andra än kyrkliga ändamål kom till stånd och att därvid också fastslogs, vem som äger besluta om upplåtandet. Departementschefen förklarade sig därför avse att i annat sammanhang framlägga förslag om sådan lagstiftning. Han omnämnde slutligen, att en promemoria i ämnet upprättats inom ecklesiastikdepartementet och att denna varit föremål för remissbehandling.

Departementschefens uttalande föranledde inte någon erinran från riksdagens sida (KU 1961: 16, rskr 342).

Den av departementschefen omnämnda promemorian, som upprättats inom ecklesiastikdepartementets lagbyrå och daterats den 30 juni 1959, innehåller förslag till lag om kyrkas upplåtande för annat än kyrkligt ändamål. Lagförslaget torde såsom bilaga B få fogas till protokollet i detta ärende.

Över promemorian har efter remiss yttrande avgivits av kammarkollegiet, samtliga domkapitel, länsstyrelserna i Malmöhus, Örebro och Västernorrlands län, Svenska kyrkans diakonistyrelse, styrelserna för Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska prästförbundet och Svenska pastoratens riksförbund ävensom av Kyrkomusikernas riksförbund.

Sedan det i promemorian framlagda lagförslaget ytterligare överarbetats inom ecklesiastikdepartementet anhåller jag att nu få taga upp ärendet till närmare behandling.

2. Nuvarande rättsläge

Kyrkorådet utgör det centrala organet för förvaltningen av den egendom som tillhör församlingen eller lokalkyrkan. I denna egenskap har kyrkorådet inte bara att befatta sig med de med förvaltningen sammanhängande ekonomiska frågorna utan också att föfoga över egendomen, och till denna befogenhet hör bland annat att bestämma om egendomens upplåtande. Såvitt gäller upplåtelse

¹ Landshövdingen T. Bergquist, ordförande, kanslirådet N.-E. Brodin, professorn N. Herlitz, dåvarande biskopen i Härnösand G. Hultgren och redaktören I. Andersson.

av själva församlingskyrkan föreligger emellertid enligt rådande uppfattning vissa inskränkningar i kyrkorådets befogenheter; sålunda anses det i princip ankomma på pastor och inte på kyrkorådet att bestämma rörande dispositionen av kyrkorummet. Med pastor har i förevarande hänseende av ålder avsetts kyrkoherden. Numera torde dock i allmänhet — åtminstone i vad angår annexförsamling — därmed förstås till lokalkyrkan genom tjänstgöringsföreskrifter särskilt knuten präst.

Det torde vara självfallet att kyrkas användande för gudstjänst och andra kyrkliga förrättningar, vilka det åligger prästerskapet i församlingen som en tjänsteplikt att fullgöra, inte kan vara beroende av något medgivande från församlingens sida. Vidare finns stadganden om kyrkas upplåtande vid s. k. borgerlig begravning¹ i 10 § lagen den 25 oktober 1957 om jordfästning m. m. Där stadgas sålunda, att för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum upplåtas, »om särskilda skäl därtill äro».

Frågan om kyrkas upplåtande för andra fall än det nämnda är inte reglerad genom några uttryckliga bestämmelser. Enligt hävdvunnen sed upplåtes emellertid kyrka även för andra än de i jordfästningslagen avsedda förrättningarna liksom för åtskilliga andra sammankomster, oavsett om ändamålet med förrättningen eller sammankomsten ansetts vara av religiös karaktär eller vara av mera allmänt kulturell eller social natur.

Bestämmelser om vem som äger besluta om kyrkas upplåtande i de särskilda fallen saknas för närvarande över huvud taget. Pastors allmänt antagna rätt att disponera över kyrkan grundas enbart på hävd och sedvänja. Att denna hävd har mycket gamla rötter kan i viss mån utläsas av landskapslagarnas kyrkobalkar. 1686 års kyrkolag innehåller däremot inte några bestämmelser, varav närmare ledning kan hämtas. Den kyrkokommunala reglering, som genomfördes med 1800-talets sockenstämmo- och kyrkostämmoförordningar, torde inte ha inneburit någon förändring i pastors befogenheter beträffande kyrkorummet. Förarbetena lämnar inte något besked och uttalandena i rättslitteraturen från denna tid är inte helt entydiga; i allmänhet torde de få tolkas så, att någon ändring inte inträtt. Sålunda har C. G. Hammarskjöld i sitt år 1888 utgivna arbete om bidrag till tolkning av 1862 års förordning uttalat, att »sedan kyrka upplåtits för det med densamma avsedda ändamål, tillkommer det icke kyrkostämma utan vederbörande ecklesiastika myndighet, d. v. s. i första hand pastor, att under ansvar för missbruk och skada bestämma, om kyrkan må för andra ändamål än de gudstjänstliga upplåtas». Hammarskjöld förutsätter uppenbarligen, att pastors rätt att för gudstjänständamål och kulthandlingar förfoga över kyrkorummet över huvud taget inte kan ifrågasättas, och synes vidare vilja tillerkänna pastor rätt att även för andra ändamål bestämma om kyrkans upplåtande. Wilh. Beskow har i sin utgåva av stadganden angående kyrka och dess egendom (1898) kommenterat kyrkorådets befogenheter att vårda kyrkans ange-

¹ Av praktiska skäl användes här och i det följande uttrycket borgerlig begravning, då begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning avses.

lägenheter så, att »härunder torde innefattas kyrkorådets befogenhet att jämte pastor, och i den mån det icke kan anses tillkomma honom allenast, bestämma om kyrkas upplåtande för andra än kyrkliga ändamål och villkoren därvid».

De allmänna föreskrifterna om byggande av församlingskyrkor och om deras vård och förvaltning har intill senaste årsskiftet funnits upptagna i 1930 års församlingsstyrelselag. Av förarbetena till denna lag framgår, att författningsändringarna sagda år rörande dessa uppgifter huvudsakligen var av redaktionell natur. Uppgifterna hänföres till de angelägenheter som församlingen själv hade att ombesörja, såvida inte handhavandet enligt gällande författningar tillkom annan. Bland kyrkorådets bestyr nämndes att »vårda församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom» samt »även i övrigt ombesörja kyrkans angelägenheter». Såvitt gällde vården av kyrkan var emellertid kyrkorådet vid sin förvaltning bundet av vad särskilt var stadgat.

I den nya lagen om församlingsstyrelse, som trätt i kraft den 1 januari i år, har kyrkorådets uppgifter bl. a. angivits vara att leda förvaltningen av församlingens angelägenheter samt att handha församlingens drätsel och därvid självt förvalta kyrkans och församlingens egendom, i den mån inte sådan förvaltning uppdragits åt annan nämnd eller eljest tillkommer annan.

Särskilda stadganden om förvaltning av kyrka är meddelade i flera författningar, utfärdade i administrativ väg. Sålunda stadgas i 31 § kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (SFS 1960: 689) att kyrkobyggnad inte utan Kungl. Maj:ts medgivande får tagas i bruk för annat än det därmed avsedda ändamålet. Därmed torde avses fall, då kyrkorummet varaktigt skall brukas för annat ändamål än kultens utövande.

Den sedvanerätt som av ålder gäller i fråga om pastors befogenhet att bestämma om kyrkas upplåtande har således som förut nämnts inte något omedelbart stöd i särskilt författningsstadgande. Pastors dispositionsrätt beträffande kyrkan får emellertid i vissa hänseenden anses obestriddig och i andra allmänt erkänd. Endast i de fall kyrka upplåtes för utomkyrkliga ändamål torde en viss oklarhet föreligga.

I förevarande sammanhang torde det vara av intresse att något redogöra för ett avgörande i regeringsrätten (RÅ 1937 not. E 16), i vilket spörsmålet om dispositionsrätten över kyrkan i fråga om visst gudstjänständamål behandlades. I fallet hade kyrkoherden i församlingen tillåtit en scoutförening att i samband med aftongudstjänsten disponera kyrkan för en scoutinvigning. Denna händelse föranledde församlingens kyrkoråd att fatta beslut, att även om öppnandet av kyrkan för utomstående sammanslutning skedde i samband med gudstjänst, kyrkorådets godkännande dessförinnan skulle inhämtas. Konsistoriet (nu domkapitlet i Stockholm) upphävde kyrkorådets beslut, när det ansåg att kyrkorådet genom beslutet överskridit sin befogenhet. Till detta slut kom även regeringsrätten, som i motiveringen angav överskridandet ha bestått

däri att kyrkorådet genom beslutet meddelat föreskrift, varigenom pastors rätt att för gudstjänständamål förfoga över församlingens kyrka inskränkts.

Av intresse i detta rättsfall är i förevarande sammanhang det yttrande kammarkollegiet efter remiss avgav i målet. Kollegiet anförde bl. a.:

Ett uttömmande svar på frågan, var gränsen går för pastors, respektive kyrkorådets, befogenhet i förevarande avseende, lärar inte kunna lämnas, utan man torde ha att bedöma varje förekommande fall för sig. Vissa huvudgrunder för frågans bedömning torde emellertid kunna angivas. Sålunda torde det vara klart, att pastor äger utan hänvändelse till kyrkorådet bestämma om kyrkans användning för de gudstjänster och andra kyrkliga förrättningar, som det åligger prästerskapet i församlingen i denna dess egenskap att som en tjänsteplikt fullgöra. Även för det församlingsarbete, som är av mera frivillig art, men som faller inom ramen för den ämbetsverksamhet prästerskapet i församlingen utövar, lärar pastor kunna disponera kyrkan utan kyrkorådets hörande. En annan sak är, att pastor inte lärar äga att utan kyrkorådets, respektive kyrkostämmans eller kyrkofullmäktiges, medgivande genom kyrkans disponerande för ändamål, som nu senast nämnts, orsaka utgifter för församlingen, samt att befattningshavarna vid kyrkan inte torde vara skyldiga att, utöver vad deras anställningsvillkor angiva, medverka vid sådana tillfällen, varom nu är fråga, eller göra detta utan särskild ersättning. Den omständigheten, att pastor alltså för täckandet av de med dispositionen av kyrkan för visst ändamål eventuellt förenade kostnaderna kan ha att — vid risk att eljest själv bli betalningsskyldig för dessa kostnader — vända sig till församlingsmyndigheterna, har i och för sig intet att göra med frågan om pastors rätt att utan kyrkorådets hörande disponera kyrkan för ändamålet ifråga.

Tveksamt torde vara, huruvida pastor äger att utan kyrkorådets medgivande disponera kyrkan t. ex. för vigsel av personer, som inte är bosatta inom församlingen, eller alltså för en förrättning, som pastor visserligen fullgör som ämbetshandling, men som det inte åligger honom att fullgöra i egenskap av prästman inom den församling, där han är anställd.

I fråga om upplåtande av kyrka för andra ändamål än ovan antytts — eller sålunda för ej kyrkligt ändamål eller för något ändamål, som, låt vara kyrkligt, dock ligger utanför vad som kan anses höra till prästerskapets ämbetsgöromål och ej avser ett församlingens ändamål — torde pastor äga ovillkorlig vetorätt, men för att en upplåtelse må komma till stånd torde erfordras medgivande jämväl av kyrkorådet. Saken kan med andra ord uttryckas så, att både pastor och kyrkoråd har vetorätt, och båda har rätt att för medgivandet av upplåtelse sätta vissa villkor.

Kammarkollegiet sammanfattade sin uppfattning av rättsläget så, att det i det särskilda fallet inte utan vidare alltid stod klart, huruvida det tillkom enbart pastor eller pastor och kyrkoråd i förening att medgiva kyrkans disposition för visst ändamål. Härtill kom, anförde kollegiet, att det mången gång var svårt att dra gränserna för upplåtande för prästerlig ämbetsförrättning samt upplåtande till icke-kyrkligt ändamål eller ändamål som låg utanför prästerskapets ämbetsgöromål.

Det nu anförda avser i första hand församlingskyrkorna. Beträffande domkyrkorna är rättsläget något annorlunda. Enligt kyrkolagen 24 kap. 4 § har

biskoparna att, »tillika med konsistorium, låta sig vårda om domkyrkornas inkomster, inventarier, jord, gårdar, hus, byggnader, penningar, räkenskap och vad helst dem angår». Under biskopen och domkapitlet handhas, jämlikt 26 kap., det närmare bestyret med vården om domkyrkan och dess inventarier av domkyrkosysslomannen. Beträffande domkyrka är det alltså särskilda kyrkliga organ, som har ansvaret för vården och förvaltningen.

I vissa stift finns på olika sätt sammansatta domkyrkokostyrelser (domkyrkokommissioner), som handhar förvaltning och vård av domkyrkan och dess ekonomiska förhållanden. I andra stift åter ligger vården och förvaltningen av domkyrkan närmast över domkyrkosysslomannen omedelbart på vederbörande domkapitel eller också är den, enligt församlingsstyrelselagens föreskrifter, anförtrodd kyrkorådet med vanlig eller speciell sammansättning. Då alla domkyrkor gör tjänst såsom församlingskyrka, har domkyrkan sålunda en dubbel karaktär; dels är den stifts kyrka, där för stiftet gemensamma förrättningar och högtidigheter äger rum, och dels tjänstgör den såsom församlingskyrka för domkyrkoförsamlingen, i vilken domprosten i egenskap av pastor loci är den högste handhavaren av den sakrala egendomen.

För domkyrkans användande vid förrättningar, där biskopen framträder som stiftschef, torde det få anses vara ett naturligt betraktelsesätt, att beslutanderätten tillhör biskopen. I övrigt torde i avsaknad av positiva föreskrifter spörsmålet om dispositionsrätten böra ses på samma sätt som beträffande församlingskyrkorna; denna rätt utövas sålunda, med de inskränkningar som kan föreligga, av domprosten.

Vad slutligen angår andra kyrkorum än sådana som är invigda för gudstjänst-ändamål — varvid begravningskapellen främst kommer i blickpunkten — får som allmän regel anses gälla att bestämmanderätten häröver tillkommer kyrkorådet på grund av stadgandena i församlingsstyrelselagen. I ett nyligen avgjort ärende hos Kungl. Maj:t har kammarkollegiet efter remiss anfört bl. a. följande.

Begravningskapell resp. gravkapell eller gravkor i betydelsen av på kyrkogård uppförd byggnad, avsedd för jordfästning, torde ha kommit mera allmänt i bruk i förhållandevis sen tid. Svenska akademiens ordbok ger inga belägg för dessa ord i angivna betydelse före 1800-talets sista årtionden. Från än senare tid är krematorierna. Begravningskapell, krematorier o. dyl. torde i regel vara att betrakta som rent församlingskommunala anläggningar. Den rätt, som anses tillkomma pastor med avseende å upplåtande av kyrka för icke-kyrkligt ändamål, kan inte anses omfatta nämnda för jordfästning avsedda anläggningar. Rådigheten över dessa bör tillkomma församlingens vederbörande förvaltningsorgan, d. v. s. kyrkorådet eller särskilt anordnad kyrkogårdsförvaltning. Sådan anläggning torde böra ställas till förfogande för sitt ändamål utan annan inskränkning än som följer av den allmänna ordningsföreskriften i 5 § första stycket jordfästningslagen, att vid jordfästning och gravsättning intet må förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd. I det till grund för jordfästningslagen liggande betänkandet (SOU 1955:36 s. 19) framhölls också, att det syntes uppenbart, att jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans borde

kunna äga rum på kyrkogård eller annan begravningsplats liksom också i begravningskapell eller krematorium samt att det egentliga spørsmålet uppställdes sig, då för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans krävdes tillträde till kyrkorummet.

3. Frågans tidigare behandling vid riksdag och kyrkomöte m. m.

Vid 1925 och 1926 års riksdagar och kyrkomöten behandlades frågan om kyrkas upplåtande vid borgerlig begravning.

År 1925 förelade Kungl. Maj:ts riksdagen genom proposition (nr 8) ett lagförslag angående jordfästningstvängets upphävande, vilket inte innehöll någon särskild bestämmelse beträffande frågan om kyrkas upplåtande vid borgerlig begravning. I propositionen framhöll föredragande departementschefen, att han i likhet med religionsfrihetskommittén, vars betänkande låg till grund för propositionen, ansett denna fråga böra avgöras efter prövning i de särskilda fallen på samma sätt som eljest skedde vid kyrkas upplåtande. I fråga om beslutanderätten härvidlag anförde departementschefen, att rätten att disponera över kyrkan inte var reglerad genom uttryckliga bestämmelser i lag men att det enligt tillämpad ordning torde tillkomma pastor att i första hand bestämma om kyrkan fick upplåtas för andra ändamål än sådana, som sammanhörde med gudstjänstens firande.

Första lagutskottet (L¹U 1925:13) fann övervägande skäl tala för att frågan om kyrkas disponerande överlämnades åt vederbörande kyrkliga myndigheters avgörande. Utskottet underströk, att dessa ömtåliga spørsmål måste lösas i den ömsesidiga förståelsens och toleransens tecken. Att för det dåvarande ingripa med lagbestämmelser syntes utskottet helst böra undvikas. Den alltmera utpräglade toleransen mot oliktankande på det religiösa området gav fog för en förväntan, att skäliga anspråk på tillmötesgående skulle vinna beaktande på kyrkligt håll. Och att därvid kyrkans berättigade intressen inte skulle åsidosättas, garanterades därigenom, ansåg utskottet, att avgörandet överlämnades åt kyrkans egna myndigheter.

Sedan riksdagen på hemställan av utskottet bifallit propositionen, inhämtades 1925 års kyrkomötes yttrande över det av riksdagen antagna lagförslaget. Därvid inskräppte kyrkolagsutskottet (bet. 1925:26) att kyrkorna var uppförda för och avsedda till gudstjänstlokaler för kyrkoförsamlingarna inom svenska kyrkan såsom religionssamfund och sålunda avsedda för gudstjänster och andra kulthandlingar, förrättade enligt samfundets ritual och av dess prästerskap. Utskottet instämde därefter i departementschefens uttalande beträffande rätten att disponera över kyrkorummet men höll före, att denna rätt inte var obegränsad. Pastors rätt var nämligen förbunden med en plikt att förbjuda och förhindra kyrkans användande till ändamål, som stred mot kyrkans ställning som religionssamfund eller som skulle innebära en negation av eller en protest mot kyrkans religiösa ståndpunkt och den särskilda helgd som tillkom kyrkan.

Kyrkomötet antog lagförslaget med det till den av riksdagen bifallna propositionen gjorda tillägget, att kyrka inte skulle få upplåtas för borgerlig begravning. På grund härav förelåg inte sammanstående beslut och lagstiftningsfrågan föll.

Frågan upptogs på nytt i proposition (nr 44) till 1926 års riksdag. Därvid föreslogs en bestämmelse beträffande kyrkas upplåtande för borgerlig begravning, som lydde »och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro». Lagrådet hade emellertid gjort anmärkning mot denna formulering och förordat uttryckssättet »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro». Riksdagen och kyrkomötet antog stadgandet i den avfattning lagrådet förordat, och lagen utfärdades med denna lydelse.

År 1942 väcktes en motion (II:79) med förslag om bl. a. rätt att begagna kyrka vid borgerlig begravning, när särskilda skäl förelåg därtill. Första lagutskottet (L¹U 1942:19) tillstyrkte utredning om vidgad rätt att använda kyrka för ändamålet, men frågan föll till följd av att kamrarna fattade skiljaktiga beslut.

I samband med religionsfrihetslagens antagande år 1951 erhöll stadgandet ändrad lydelse så att det gavs den positiva utformningen »och må vid sådan begravning kyrka kunna upplåtas, om särskilda skäl därtill äro». Av förarbetena framgår, att man med den nya lydelsen inte åsyftade något ändrat sakligt innehåll, utan att den nya formuleringen valts av det skälet, att den ansågs mindre ägnad att framkalla missförstånd.

I den vid 1957 års riksdag antagna nya jordfästningslagen behölls innehållet i paragrafen i sak oförändrat. Kyrkolagsutskottet vid 1957 års kyrkomöte (bet. 1957:18) tolkade för sin del stadgandet så, att det inte innebar en skyldighet för svenska kyrkan att ställa sina kyrkorum till förfogande för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans, utan endast gav en laglig möjlighet att upplåta kyrkorummet, då skäl därtill förelåg. Prövningen av frågan huruvida sådana skäl förelåg tillkom pastor. Med denna motivering och under hänvisning till den ståndpunkt kyrkomötet — för vilken jag i det följande kommer att redogöra — intagit till de av församlingsstyrelsekommittén föreslagna ändringarna i gällande rätt rörande kyrkorummets upplåtande godkände kyrkomötet den nya jordfästningslagen, som trädde i kraft den 1 januari 1958.

Frågan om kyrkas upplåtande för annat ändamål än gudstjänst, utan speciell anknytning till spörsmålet om borgerlig begravning, har vid skilda tillfällen behandlats i riksdagen. Sålunda väcktes år 1910 en motion (II:191) med hemställan om utredning rörande kyrkornas upplåtande för folkbildningsarbetet samt påföljande år en motion (II:55) med hemställan om utredning rörande ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor. Motionerna, vilka tillstyrktes vid utskottsbehandlingen, ledde inte till någon riksdagens åtgärd, enär kamrarna vid båda tillfällena stannade i olika beslut.

Vid 1931 års riksdag väcktes en motion (I:198) om utredning och förslag rörande kyrkans upplåtande för frikyrkliga samfunds gudstjänster och andaktsövningar. Första kammarens första tillfälliga utskott (utl. 1931:9) fann att något behov av en reform i föreslagen riktning inte förelåg, och hemställde därför att motionen inte skulle föranleda någon kammarens åtgärd. Detta blev också kammarens beslut.

Vid 1944 års riksdag framställdes en interpellation till chefen för ecklesiastikdepartementet i anledning av en händelse, vid vilken präst förbjudit införande av vissa fanor och samlingstecken i kyrkan vid kyrklig begravning. I interpellationssvaret uttalades bl. a., att det enligt hävdvunnen ordning ankom på pastor att bestämma om kyrkas upplåtande för gudstjänständamål och att pastor torde äga både rätt och plikt att tillse, att därvid inte något förekom, som vanhelgade kyrkan. Det underströks emellertid, att pastor inte ägde förfara godtyckligt utan handlade under tjänsteansvar, och att rättelse borde kunna vinnas, om pastor förbjöd en sak som inte kunde anses vanhelga kyrkorummet.

Frågan om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst framfördes även vid 1945 års riksdag. I en motion (II:41) påyrkades sådan ändring i gällande lagstiftning, att »rådande missförhållanden i fråga om kyrkas upplåtande undanröjas». Motionären ifrågasatte, huruvida inte bestämmanderätten borde överflyttas från församlingens kyrkoherde till kyrkofullmäktige, kyrkostämma eller till kyrkorådet. Motionen behandlades av första lagutskottet, som i sitt av riksdagen godkända utlåtande (1945:42) föreslog, att frågan om upplåtande av kyrka för annat ändamål än gudstjänst utreddes. Vad beträffar motionärens förslag att överflytta bestämmanderätten från pastor till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma eller till kyrkorådet uttalade utskottet emellertid:

Utskottet, som delar motionärens uppfattning att det nuvarande tillståndet inte är i allo tillfredsställande, har övervägt olika möjligheter att åstadkomma en förbättring. Vad då först angår förslaget att överflytta bestämmanderätten till kyrkofullmäktige eller kyrkostämma anser utskottet svårigheter häremot möta redan av den anledningen, att sammankallandet av dessa organ tar lång tid, medan frågor om upplåtelse ofta är av brådskande natur. Även ur synpunkten av dessa frågors religiösa natur inställer sig betänkligheter mot deras överlämnande till behandling av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma. Det torde ej heller kunna undvikas, att utgången stundom blev beroende av tillfälligheter. Lämpligare synes då vara att upplåtelseätten anförtroddes åt kyrkorådet. Det torde emellertid kunna ifrågasättas huruvida en sådan anordning skulle medföra någon mera påtaglig förändring i hittills rådande praxis eller leda till större enhetlighet i avgörandet. Det är ej heller uteslutet att kyrkoråden åtminstone i vissa delar av landet skulle komma att tillämpa en än restriktivare praxis än pastorn. Med hänsyn till det anförda har utskottet ansett övervägande skäl tala för att beslutanderätten i första hand bör bibehållas hos pastor. Emellertid bör det åläggas pastor att i tveksamma fall eller då pastor anser sig böra vägra upplåtelse underställa frågan stiftets biskop.

Den av riksdagen begärda utredningen resulterade dock inte i ny lagstiftning. Efter remiss, varvid ärkebiskopen — efter biskopsmötets hörande — samt kam-

markkollegiet avstyrkte lagstiftning, överlämnades handlingarna i ärendet till biskopsmötet, som vid sammanträde hösten 1948 beslöt att »uttala angelägenheten av att biskoparna var och en för sitt stift, på sätt som befinnes vara lämpligt, för prästerna framhålla dels det angelägna i att frågor om upplåtande av församlingskyrkor för de med riksdagens skrivelse avsedda förrättningarna behandlas med grannlagenhet och förståelse, dels ock det önskvärda i att de i tveksamma fall rådgöra med biskopen». Därmed ansågs det genom 1945 års riksdagsskrivelse väckta ärendet slutbehandlat.

Frågan om pastors rätt att upplåta kyrka upptogs till behandling i ett speciellt hänseende vid 1950 års riksdag, då i två likalydande motioner (I:252 och II:303) begärdes bestämmelser om rätt att till domkapitel överklaga pastors beslut om upplåtande av kyrka. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (1950:16) över motionerna åberopade sig första lagutskottet på ett av besvärssakkunniga avgivet yttrande. Enligt besvärssakkunnigas åsikt torde huvudregeln, att varje av statlig myndighet fattat slutligt beslut kunde överklagas, därest inte annan stadgats, gälla även beträffande kyrkliga organ. Pastors beslut i ärende rörande kyrkas upplåtande kunde därför överklagas. Utskottet, som förklarade sig sakna anledning att ifrågasätta riktigheten av den av de sakkunniga uttalade ståndpunkten, utgick därför från att de i motionerna åsyftade besluten redan enligt gällande ordning kunde överklagas, och hemställde, att motionerna inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Vid 1961 års riksdag togs frågan ånyo upp. I två motioner (I: 111 och II: 139) hemställdes, att riksdagen måtte besluta att upplåtelse av kyrka för annat ändamål än gudstjänst överlåtes på församlingens kyrkoråd. I motionerna hävdades, att pastors rätt att bestämma om upplåtelse motsvarade ett i högsta grad föräldrat betraktelsesätt. Första lagutskottet (L¹U 1961: 15) hänvisade till det inom ecklesiastikdepartementet utarbetade förslaget till särskild lag i ämnet, som innebar att befogenheten att upplåta kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål skulle anförtros kyrkorådet, samt ansåg att vid angivna förhållande något riksdagens initiativ i det med motionerna avsedda syftet inte var påkallat. I enlighet med utskottets hemställan föranledde motionerna inte någon riksdagens åtgärd.

Vad särskilt angår *domkyrkas upplåtande* behandlades spørsmålet om vem beslutanderätten härvidlag bör tillkomma i det betänkande angående domkyrkornas förvaltning och ekonomi, som år 1949 framlades av 1946 års domkyrkosakkunniga (SOU 1949:63). I betänkandet förordades, att särskild förvaltning skulle bibehållas allenast för de äldre domkyrkorna, nämligen de i Uppsala, Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö och Lund, samt att vården och förvaltningen vid övriga domkyrkor borde anordnas enligt församlingsstyrelselagens bestämmelser. I det av de sakkunniga framlagda förslaget till instruktion för domkyrkostyrelserna föreslogs, att biskopen skulle bestämma om domkyrkas användning för stiftsförrättningar, medan beträffande andra kyrkliga förrätt-

ningar uppenbarligen förutsattes, att beslutanderätten åvilade domprosten i egenskap av pastor loci. Frågan om domkyrkas upplåtande för andra än kyrkliga ändamål skulle däremot enligt uttryckligt stadgande ankomma på domkyrko-styrelsen, med rätt för styrelsen att överlåta beslutanderätten till domprosten.

Den av domkyrkosakkunniga föreslagna lagstiftningen om domkyrkostyrelse framlades för 1951 års kyrkomöte, som på kyrkolagsutskottets hemställan (bet. 1951:18) förklarade sig inte kunna godkänna förslaget utan väsentliga ändringar. Frågan föll sålunda. Varken i proposition eller i kyrkolagsutskottets utlåtande berördes närmare den i den föreslagna instruktionen upptagna kompetensbestäm-melsen beträffande rätten att upplåta domkyrka.

4. Kyrkomöteskommittén

Spörsmålet om lagstiftning om kyrkas upplåtande för även andra utomkyrkliga ändamål än borgerlig begravning har, såsom inledningsvis nämnts, tagits upp av kyrkomöteskommittén. I sitt betänkande framhåller kommittén såsom sin mening, att det vid en blivande kodifiering av kyrkolagen förtjänar att över-vägas, om inte en lagstiftning i ämnet borde komma till stånd.

I ett utkast till vad en ny kyrkolag bör innehålla anför kommittén då det gäller avsnittet om byggande samt vård och förvaltning av kyrkor bl. a., att frågor om upplåtande av kyrka kan ha stor praktisk betydelse inte minst i bygder, där tillgång saknas till andra lokaler, som kan rymma ett större antal personer. Kommittén finner, att i dessa frågor vitt skilda uppfattningar råder samt att fasthet och stadga i praxis därför synes kunna vinnas endast genom lagstiftning. Kommittén påpekar att det för övrigt förefaller oegentligt att upprätthålla en lagregel om kyrkas användande vid utomkyrklig begravning men överlämna åt praxis att avgöra, när kyrka eljest får upplåtas för utomkyrkliga ändamål. Kommittén understryker som sin åsikt, att ett sådant förhållande är ägnat att leda till en alltför ojämn och otillfredsställande praxis i frågor om kyrkas upp-låtande för andra utomkyrkliga förrättningar och sammankomster än borgerlig begravning. Det ligger i sakens natur, säger kommittén, att lagregler i ämnet — grundade på hänsyn till kyrkorummets religiösa helgd men med förståelse för de allmänna intressen som här gör sig gällande — måste bli allmänt hållna. Det oaktat torde sådana enligt kommitténs åsikt äga sitt värde som uttryck för lagstiftarens uppfattning, i vilken anda hithörande frågor skall bedömas. Givetvis måste, slutar kommittén, eventuell lagstiftning även reglera vem som äger beslutanderätt i dessa frågor.

5. Församlingsstyrelsekommittén

Församlingsstyrelsekommittén uttalar till en början, att den för sin del finner det — i överensstämmelse med vad 1945 års riksdag samt kyrkomöteskommittén framhållit — från skilda synpunkter vara av värde att reglerna för kyrkas upp-låtande ordnas genom lagstiftning. Bedömes spörsmålet om egendomens använd-

ning från rent kommunalrättslig synpunkt, framstår det enligt kommitténs mening såsom principiellt riktigast att i kyrkorådets allmänna förvaltningsbefogenheter inbegripa rätten att bestämma om dispositionen över såväl församlingskyrkan som andra gudstjänstlokaler. Kommittén förklarar sig nämligen anse, att det inte finns anledning att i dessa hänseenden göra någon åtskillnad i förhållande till vad som gäller beträffande annan egendom som ligger under församlingens vård.

När fråga blir om upplåtelse av själva kyrkorummet är kommittén medveten om att de kommunalrättsliga synpunkterna dock inte gärna kan få anses ensamma avgörande. En speciell hänsyn synes självfallet böra tagas till den religiösa helgd, som är knuten till kyrkorummet och vissa av dess inventarier genom deras invigning för kyrkligt bruk. Härav kompliceras spörsmålet i denna del. Det torde enligt kommitténs åsikt vara kravet på denna särskilda hänsyn som — jämte avsaknaden överhuvudtaget av tydliga föreskrifter rörande upplåtelseförfarandet — främst bidragit till att den för pastor från äldre tid hävdade ensambestämmanderätten alltjämt i tvistiga fall upprätthållits i praxis, oaktat de generella förvaltningsbefogenheter, som tillkommer kyrkorådet enligt församlingsstyrelselagen. Kommittén uttalar därför, att frågan om kyrkorummets upplåtande inte helt lär kunna jämföras med frågan om handhavandet av övrig församlingens egendom utan delvis har sådan kyrkorättslig innebörd, att hinder måste anses föreligga att i allo reglera den i kommunallags ordning. Frågan kan alltså enligt kommitténs åsikt inte slutligt lösas i samband med revisionen av församlingsstyrelselagstiftningen.

Kommittén finner det naturligt, att pastor tillerkännes en obestridd rätt att — utan föregående hänvändelse till församlingen eller något dess organ — förfoga över kyrkorummet med dess inventarier såväl för gudstjänsthållningen som för alla särskilda på honom i tjänsten ankommande kyrkliga förrättningar, såsom dop, konfirmation, vigsel och jordfästning. Denna pastors rätt, varom uttryckligt stadgande för närvarande saknas, bör enligt kommitténs mening i tydlighetens intresse komma till klart uttryck i författningsbestämmelser.

Kommittén betonar härefter, att frågan om dispositionen över kyrkorummet har en vidare aspekt, nämligen beträffande dels förutsättningarna för dess upplåtande för andra ändamål än nyssnämnda prästerliga tjänsteförrättningar, dels bestämmanderätten för dylika fall. Kommittén påminner därvid om det specialfall av sådan upplåtelse som redan nu regleras genom jordfästningslagens stadgande om möjlighet till kyrkas upplåtande i anslutning till borgerlig begravning. Härutöver finns, erinrar kommittén vidare, ingen som helst reglering som ger direkt ledning för avgörande, i vad mån kyrkan i en församling bör upplåtas för att tillgodose tillfälliga behov av samlingslokaler för profana sammankomster eller dylikt. Kommittén framhåller också kyrkomöteskommitténs uttalande om önskvärdheten av lagstiftning som reglerar hithörande förhållanden samt denna kommittés påpekande av det oegentliga med en lagregel om kyrkas användande

vid utomkyrklig begravning, medan åt praxis överlämnas att avgöra när kyrkan eljest får upplåtas för utomkyrkliga ändamål.

Kommittén framlägger härefter följande förslag till lösning av problemet.

Enligt kommitténs utkast till församlingslag skall det ankomma på kyrkorådet att leda förvaltningen av församlingens angelägenheter och därvid själv förvalta lokalkyrkans och församlingens egendom. I denna kyrkorådets förvaltningsbefogenhet förutsättes inte annan inskränkning än som följer antingen av att viss förvaltningsuppgift kan ha särskilt uppdragits åt annan församlingens nämnd eller av att vårdnaden av viss angelägenhet på grund av föreskrift i annan författning inte alls tillkommer församlingen. Stadgandet ansluter sig i tillämpliga delar helt, både sakligt och formellt, till nya kommunallagens bestämmelser i samma hänseende men avviker i avfattningen från motsvarande bestämmelse i 1930 års församlingsstyrelselag. Den nya avfattningen ger enligt kommitténs åsikt mera pregnant än den äldre uttryck för kyrkorådets ställning såsom församlingens centrala och dominerande förvaltningsorgan. Bestämmelsen utesluter sålunda i princip — där inte annat särskilt stadgas eller av församlingen själv beslutes — varje annan från bestämmandet över församlingens egendom och alltså även där denna egendom har särskild kyrklig karaktär. Kommittén förklarar sig anse, att med den nya bestämmelsen torde den formella grunden för förvaltningsdomstolarnas nuvarande praxis, enligt vilken pastor tillagts den primära bestämmanderätten över församlingens kyrka, få anses ha eliminerats. Att kyrkorådet trots det inte får alldeles oinskränkt utöva sin förvaltningsbefogenhet följer i första hand av allmänna kommunalrättsliga regler: rådet blir givetvis bundet av de beslut, som församlingens representativa organ fattar inom ramen för sin direktivrätt. Men dessutom kan kyrkorådet vara underkastat föreskrifter i särskilda författningar. Vidare måste det, uttalar kommittén, anses ligga i sakens natur att kyrkorådet i förvaltningen av kyrka och andra församlingens gudstjänstlokaler är skyldigt att taga erforderlig hänsyn till den helgd som tillkommer kyrkorum. Det bör sålunda åligga kyrkorådet att, då det blir fråga om upplåtelse av församlings gudstjänstlokal för något främmande ändamål, under alla omständigheter tillse att vid en sådan disposition av lokalen inget förekommer, som kan vara ägnat att kränka kyrkorummets helgd.

Kommittén framhåller härefter, att ett dylikt beaktande av kyrkorummets helgd naturligtvis även kan bevakas av annan som har legitimt intresse därav. Försummar sig kyrkorådet, torde fördenskull främst kyrkoherden eller annan präst i församlingen äga befogenhet att genom vanligt kommunalbesvär bringa frågan om upplåtelsens laglighet under vederbörande myndighets prövning. Kommittén anser att på detta sätt torde i sin mån tillgodoses samma intresse som bör ha legat till grund för den åt pastor i tidigare praxis förbehållna bestämmanderätten över kyrkorummet. Pastors befogenhet att besvara sig blir dock, uttalar kommittén, inte avhängig av hans ställning som präst i församlingen liksom inte heller av hans eventuella ledamotskap av kyrkorådet utan tillkommer honom uteslutande som medlem av församlingen.

Kommittén erinrar emellertid om att ärenden om kyrkas upplåtande ofta måste betraktas som särskilt brådskande, i synnerhet då fråga uppkommer om dess disposition för borgerlig begravning eller annan utomkyrklig akt. För dylikt fall kan besvärsvägen kanske inte alltid anses tillfyllest för tillgodoseende av kyrkorummets helgd. Kommittén vill dock understryka, att församlingen enligt kommitténs förslag även får en annan möjlighet att söka säkerställa hänsynen för kyrkorummets helgd och därvid undgå olägenheterna av det mera tidskrävande besvär förfarandet, framför allt vid hastigt påkommet behov att för utomkyrkligt ändamål disponera en gudstjänstlokal. Kyrkorådet kan efter medgivande av fullmäktige eller stämma delegera sin bestämmanderätt i vissa grupper av ärenden åt bl. a. ledamot av rådet eller i församlingens tjänst anställd befattningshavare. Med tillämpning härav skulle alltså kyrkorådet kunna överlåta till pastor att, när anhållan göres om upplåtelse av ett kyrkorum för visst eller vissa slag av utomkyrkliga förrättningar, ensam och omedelbart bestämma därom. Även pastors beslut skall dock kunna genom besvär dragas under den överordnade myndighetens prövning. Kommittén tror för sin del att pastor flerstädes kommer att anförtros att i viss omfattning besluta om kyrkans eller annan gudstjänstlokals upplåtande. Därigenom kommer alltså den av kommittén på kommunalrättslig grund förordade ändrade ordningen beträffande kyrkorummets upplåtande inte att i praktiken innebära något väsentligt avsteg från vad som hittills ansetts gälla i praxis.

Kommittén drar därefter den slutsatsen, att om Kungl. Maj:t och riksdagen godkänner kommitténs framlagda uppfattning beträffande innebörden av de sålunda föreslagna bestämmelserna i församlingslagen, lär frågan om kyrkorummets upplåtande få anses ha i denna del blivit legalt tillräckligt tydligt löst. Kommittén framhåller dock som sin åsikt att prästerskapets befogenheter i samtliga här avsedda sammanhang torde böra uttryckligen klargöras. Det är därför enligt kommitténs uppfattning synnerligen önskvärt att genom särskild lagstiftning ytterligare bestämmelser blir meddelade. Kommittén anser denna särskilda lagstiftning böra genomföras utan avbidan på en framtida kodifiering av kyrkolagen, och detta oavsett om lagstiftningen i fråga finnes böra ske i kyrkolags ordning eller annorledes. Kommittén hemställer fördenskull, att Kungl. Maj:t vidtar åtgärder för åstadkommande snarast av dylik speciallagstiftning.

6. Remissyttranden över kommittéförslaget

Över församlingsstyrelsekommitténs betänkande yttrade sig efter remiss bl. a. kammarkollegiet, samtliga domkapitel, vissa länsstyrelser samt svenska kyrkans diakonistyrelse. Vidare inhämtade Kungl. Maj:t 1957 års allmänna kyrkomötes yttrande över vissa av de i betänkandet upptagna förslagen, varav ett utgjordes av frågan om kyrkorummets upplåtande. Vid remissbehandlingen har beträffande sagda fråga i huvudsak sådana synpunkter anförts, som är kritiska mot kommitténs ståndpunkt. Sålunda förklarar sig *domkapitlen i Uppsala*,

Strängnäs och Härnösand bestämt avstyrka förslaget. I avstyrkande riktning uttalar sig också kyrkomötet samt domkapitlen i Luleå, Göteborg och Stockholm. Domkapitlet i Skara vill på det kraftigaste förorda, att hittillsvarande ordning bibehålles, och inte heller domkapitlet i Linköping säger sig önska ändring av vad som hittills gällt. Likaså förklarar domkapitlet i Växjö och Visby som sin åsikt, att pastor bör förbli vid sin befogenhet. Kammarkollegiet och diakonistyrelsen anser sig inte kunna biträda förslaget och länsstyrelserna i Malmöhus och Örebro län finner att frågan bör ytterligare övervägas, innan den blir föremål för lagstiftning. Länsstyrelsen i Västernorrlands län föreslår, att samtliga hithörande frågor blir föremål för reglering i särskild författning.

Kyrkolagsutskottet (bet. 1957:17) erinrar om att reglerna för kyrkorummets användning är en fråga av vital betydelse för kyrkan och av den ömtåliga art, att den största aktsamhet påkallas. Utskottet understryker att inom vida kretsar, även bland dem som inte aktivt deltagit i det kyrkliga livet, finns en stark känsla för kyrkorummets helgd. Vad kyrkorummets särskilda uppgift och karaktär är kommer till uttryck i att kyrkan är invigd, framhåller utskottet. Därmed har den blivit avskild till att vara ett rum för kyrkans gudstjänster och övriga kulthandlingar och därigenom har en gräns blivit angiven, när det gäller kyrkorummets användning till andra ändamål. Då kommittén gör gällande, att bestämmanderätten i princip bör tillkomma kyrkorådet i dess egenskap av kyrkokommunalt organ och följer av församlings befogenhet att ha vård om sin för kyrkligt ändamål avsedda egendom, synes kommittén inte göra rättvisa åt kyrkorummets särskilda natur, fortsätter utskottet. Skillnaden framträder sålunda enligt utskottets uppfattning redan i den rättsliga ställning av särskild stiftelse, som församlingkyrkan av ålder äger, men än mera påtagligt däri att omfattande förvaltningsbefogenheter lagts i andra myndigheters händer. Detta har sin grund i att viktiga intressen är knutna vid kyrkorna, såsom kulturella och allmänkyrkliga. Utskottet betonar därför, att man inte kan lägga vikt utslutande vid en analogi med ordningen inom den borgerliga kommunen. Utskottet påpekar vidare, att besvärsrätten över ett kyrkorådsbeslut är inskränkt till de s. k. kommunala besvärgrunderna. Utskottet finner vidare olägenheter vara förenade med en uppdelning av befogenheterna på pastor och kyrkorådet. Utskottet framhåller det allvarsamma i att den mest ömtåliga frågan, nämligen avgörandet var gränsen går för vad som är förenligt med kyrkorummets karaktär, överflyttas från pastor till kyrkorådet. Enligt utskottets uppfattning betyder detta ett upphävande av den garanti för en kyrklig bedömning, som ligger i pastors bestämmanderätt. Fara föreligger för att en inte önskelig utveckling i praxis kan uppstå. Utskottet framhåller, att principerna för upplåtande av kyrkorummet till annat än kyrkliga ändamål måste bestämmas exklusivt med hänsyn till den helgd, som tillkommer kyrkorummet såsom invigt för svenska kyrkans gudstjänstfirande. För prästen måste det anses vara en tjänsteplikt att tillse, att sådana principer tillämpas vid kyrkorummets upplåtande. Något motsvarande gäller inte för kyrkorådet. Ändringar i sammansättningen av kyrko-

rådet kan medföra, att några fasta principer för upplåtandet av kyrkorummet inte blir tillämpade och att på grund därav missförhållanden kan komma att uppstå.

Kyrkorummets karaktär av invigt rum, som måste hållas i särskild helgd, betonas av flertalet andra remissinstanser, som yttrat sig i frågan, och ur denna synvinkel synes det *kammarkollegiet* samt *domkapitlen i Uppsala, Skara, Strängnäs, Härnösand* och *Stockholm* samt *diakonistyrelsen* vara den bästa ordningen och största garantien för en enhetlig praxis, att pastor under sitt ämbetsansvar ensam bestämmer över kyrkorummet. Särskilt *domkapitlen i Skara, Strängnäs* och *Stockholm* samt *diakonistyrelsen* understryker, att svårigheter och olägenheter — exempelvis genom olika praxis från tid till annan — kan uppstå vid en uppdelning på två myndigheter. Några remissmyndigheter påpekar även, att ärendena kan behöva avgöras skyndsamt och att det därför synes mest praktiskt, att pastor ensam får ta ansvaret för ett beslut.

Domkapitlet i Karlstad framlägger följande alternativa förslag.

Domkapitlet vill i stället föreslå en bestämmelse av innehåll, att kyrkoherden efter samråd med kyrkorådet äger besluta om kyrkorummets upplåtande. Ett dylikt stadgande skulle innebära, att riktlinjerna för upplåtandet skulle dragas inom kyrkorådet, varefter kyrkoherden självständigt ägde fatta beslut i det enskilda fallet. I synnerhet om kyrkorummet skall kunna upplåtas för akter av icke kristen karaktär är tanken att borttaga den hävdvunna rätten för kyrkoherden att besluta om kyrkas upplåtande främmande för domkapitlet.

Domkapitlet i Visby säger sig önska en möjlighet, att ärenden i tveksamma fall kan underställas biskopens prövning, och *domkapitlet i Linköping* finner behov föreligga av sådana bestämmelser, som ger sökande rätt att i händelse av missnöje med pastors beslut få ärendet avgjort av biskopen eller, vid förfall för honom, av domprosten. *Kammarkollegiet* samt *domkapitlen i Skara* och *Luleå* framhåller, att pastors åtgärder redan står under tillsyn av biskop och domkapitel, och att dessa även kan utfärda erforderliga direktiv. Likaså påpekar *länsstyrelsen i Örebro län*, att pastors beslut redan nu kan överklagas på sakliga grunder och således bli föremål för allsidig prövning av domkapitlet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län föreslår att genom särskilda fullföljdsregler besvärmyndigheten tillerkännes mera omfattande befogenheter än om frågorna skulle prövas efter enbart kommunalrättsliga grunder.

7. Departementspromemorian

I promemorian framhålls till en början att pastors befogenhet att ensam bestämna över kyrkorummet för dess brukande vid gudstjänster och andra kyrkliga handlingar får anses obestriddig. Vidare torde gälla, att pastor därvid äger rätt att använda kyrkorummet för andra kyrkliga förrättningar än enbart sådana, som omedelbart ankommer på honom i hans egenskap av församlingspräst. I promemorian biträds kammarkollegiets uppfattning, att det förhållandet, att

extra kostnader för vaktpersonal, uppvärmning, städning och dylikt kan uppkomma, i och för sig inte kan inverka på frågan om rätten att bestämma över kyrkorummet för nu avsedda kyrkliga förrättningar. I motsats till vad församlingsstyrelsekommittén ansett torde, sägs det i promemorian, denna pastors rätt således vara så utan vidare klarlagd, att någon lagstiftning som närmare reglerar innebörden i pastors befogenheter åtminstone för närvarande inte synes påkallad.

I promemorian uttalas, att spørsmålet måste anses vara i ett annat och mera komplicerat läge när det blir fråga om kyrkas upplåtande för andra ändamål än dem som direkt beröra kyrkans egna kulthandlingar. Härvid biträdades i promemorian kyrkomöteskommitténs uppfattning att det måste anses oegentligt, att bestämmelser finns utfärdade endast för det speciella fall, vartill borgerlig begravning får räknas. I promemorian påpekas — såsom också kyrkomöteskommittén anmärkt — att särskilt inom vissa delar av landsbygden ett behov föreligger av att använda kyrkan som samlingslokal även för vissa mera profana ändamål. Frågans behandling vid olika riksdagar samt den tveksamhet, som föreligger beträffande dess rättsliga bedömning, pekar tydligt på angelägenheten av att klarläggande författningsbestämmelser utfärdas.

I promemorian uttalas, att spørsmålet rörande upplåtande av kyrka får anses ha sådan kyrkorättslig anknytning, att församlingsstyrelsekommitténs förslag att låta intolka bestämmanderätten i de för kyrkorådet i församlingsstyrelselagstiftningen givna allmänna kompetensbestämmelserna inte torde vara hållbart vid närmare granskning. En särskild författning synes därför böra utfärdas. Att denna inte kan vara uteslutande av kommunallags natur får således anses givet; detta har församlingsstyrelsekommittén f. ö. själv påpekat och i kyrkomöteskommitténs betänkande inordnas bestämmelserna i ett kapitel av den skisserade nya kyrkolagen.

Huruvida författningen är av den valör att den bör tillkomma i kyrkolags ordning eller i form av en kungörelse synes enligt promemorian vara tveksamt. I och för sig torde med fog kunna göras gällande att den kan utfärdas av Kungl. Maj:t på administrativ väg. Av flera skäl, bl. a. med hänsyn till vad som anförts i kyrkomöteskommitténs betänkande, synes det emellertid lämpligt att låta en reglering i ämnet tillkomma under kyrkomötets medverkan. De föreslagna bestämmelserna bör därför inflyta i lag som stiftas i den ordning § 87 mom. 2: o regeringsformen föreskriver.

Vad gäller lagens innehåll anses i promemorian, att positiva bestämmelser för vilka fall kyrka må upplåtas antingen torde komma att bli allmänt och förhållandevis intetsägande hållna eller också utformade efter en mera kasuistisk metod, vilken kan vara ägnad att leda till tolkningssvårigheter. I promemorian rekommenderas därför att det, som hittills, torde få ankomma på praxis att bestämma härutinnan. Anledning saknas, sägs det, att antaga annat än att denna praxis — som på de flesta håll varit fallet — kommer att utövas i en generös anda och med full förståelse för de önskemål och behov som föreligger. Om så-

ledes farhågor av allvarligare slag för en otillbörligt restriktiv praxis inte är framträdande, måste det å andra sidan anses angeläget att praxis genom lagstiftningen ges vissa allmänna direktiv, så att inte kyrkans egen verksamhet hindras eller kyrkorummets helgd och kyrklig ordning löper risk att trädas för nära. Vissa garantier måste också givas beträffande själva kyrkobyggnaden som sådan; den och dess inventarier måste kunna förutsättas bli behandlade med tillbörlig aktsamhet.

I promemorian föreslås, att befogenheten att besluta om upplåtelse av kyrkorummet för andra än kyrkliga ändamål i princip bör anförtros kyrkorådet. Förslaget bör främst ses mot bakgrunden av det ökade lekmannainflytande som under senare tid gjort sig gällande på de flesta områden inom samhällslivet och som också kommit till uttryck i åtskilliga lagstiftningsåtgärder. Det uttalas, att några bärande skäl varför inte så kan ske även i nu förevarande angelägenhet inte torde kunna anföras.

Det får emellertid, sägs det vidare, anses vara ett viktigt intresse, att pastor under alla omständigheter får möjlighet att framföra sina synpunkter i aktuella fall. Han bör vidare kunna söka rättelse i beslut, som han anser strida mot eller eljest komma i konflikt med kyrklig ordning och kyrkorummets helgd. Det torde även vara av värde, att i författningen erinras om möjligheten att delegera beslutanderätten till pastor eller eventuellt en mindre avdelning av rådet, exempelvis pastor och kyrkvårdarna. Det understrykes slutligen i promemorian att vare sig kyrkorådet i sin helhet eller pastor på rådets vägnar handhar upplåtandet, så fattas beslutet under tjänsteansvar.

8. Remissyttranden över promemorian

Samtliga domkapitel utom domkapitlet i Lund, majoriteten av kammarkollegiet (tre ledamöter), diakonistyrelsen, Svenska prästförbundet samt Svenska pastoratens riksförbund avstyrker helt eller delvis den föreslagna lagstiftningen eller ställer sig på väsentliga punkter kritiska till den utformning förslaget erhållit. Man noterar visserligen, såsom *domkapitlen i Skara och Härnösand*, med tillfredsställelse att enligt promemorian bestämmanderätten över kyrkans upplåtande inte, såsom församlingsstyrelsekommittén ansett, kan intolkas i de för kyrkorådet i den föreslagna nya församlingsstyrelselagen givna allmänna kompetensbestämmelserna, men avvisar att kyrkorådet i stället skall tilläggas sådan befogenhet genom särskild lag. Berörda remissinstanser hänvisar för sitt ställningstagande i huvudsak till de synpunkter, som kommit till uttryck i deras yttranden över församlingsstyrelsekommitténs förslag och till vad kyrkolagsutskottet vid 1957 års kyrkomöte anført i frågan.

En klar positiv inställning till den föreslagna lagstiftningen intar domkapitlet i Lund, kammarkollegiets minoritet (två ledamöter) och samtliga andra icke-kyrkliga remissinstanser eller länsstyrelserna i Malmöhus, Örebro och Väster-norrlands län samt Svenska stadsförbundet och Svenska landskommunernas för-

bund. Inom tre av domkapitlen har reservanter uttalat sig för att den föreslagna lagstiftningen genomföres.

Av de kritiskt inställda remissinstanserna finner *kammarkollegiet*, att gällande ordning med pastors bestämmanderätt i hithörande frågor inte medfört några egentliga olägenheter som kan motivera den ifrågasatta ändringen.

Domkapitlet i Göteborg betonar, att förslaget på ett olyckligt sätt förändrar nu gällande sedvana och strider mot de grundprinciper som svenska kyrkan vid upprepade tillfällen hävdad genom sitt kyrkomöte. Enligt *domkapitlet i Linköping* får samhället i vanlig s. k. profan bemärkelse och ett trossamfund inte likställas på sätt som skett i promemorian. Vad som anses självklart beträffande det förra är, uttalar domkapitlet, i många fall en orimlighet när det gäller det senare. Även *domkapitlet i Skara* understryker, att kyrkan med hänsyn till sin invigning för heligt bruk intar en ställning som klart utesluter möjligheten att behandla den analogt med borgerligt-kommunala byggnader.

Domkapitlet i Uppsala, som för sin del anser att frågan om den föreslagna lagstiftningen först bör upptagas i samband med en kommande allmän kyrkolagsrevision, konstaterar med tillfredsställelse, att lagförslaget med dess kommentar kännetecknas av en strävan att tillmötesgå de bestämda önskemålen om garantier mot en reglering, som skulle kunna vålla ett intrång i den kyrkliga verksamheten eller möjliggöra upplåtelse av kyrka till ändamål, som skulle kränka kyrkorummets helgd eller strida mot svenska kyrkans samfundskaraktär och ordning. Domkapitlet finner dock förslaget inte kunna läggas till grund för lagstiftning och fäster därvid uppmärksamheten på den oklarhet, som kan uppstå beträffande gränsdragningen mellan kyrkligt och »annat än kyrkligt ändamål», samt påpekar, att det i riksdagen aktualiserade spørsmålet om kyrkas upplåtelse till andra samfunds gudstjänster och andaktsövningar förbigås i promemorian, där det endast talas om upplåtelse för »mera profana» ändamål. Överhuvud måste, enligt domkapitlet, gränsdragningen mellan de upplåtelse, över vilka pastor och de över vilka kyrkorådet har att bestämma, vålla svårigheter. Därtill kommer, framhåller domkapitlet, att med den föreslagna regleringen kommer kyrkorådet och pastor att framstå såsom motställda parter och pastors möjligheter att göra sin mening gällande att skjutas i förgrunden på ett sätt, som måste inge starka betänkligheter.

Att beslut om användande av kyrkorummet för skilda fall skall meddelas av olika organ synes också *kammarkollegiet* och *domkapitlet i Växjö* mindre ändamålsenligt och kan leda till kollisioner.

Det kan enligt *domkapitlet i Göteborg* vid upplåtelse av kyrka för annat än kyrkligt ändamål förekomma svåra avgöranden, som kan kräva ingående känedom om religiösa förhållanden. Det torde, uttalar domkapitlet, vara uppenbart att sådana avgöranden inte lämpligen bör överflyttas från pastor till kyrkorådet. Det senare äger inte den sakkunskap som krävs, och kan — trots vad i promemorian sägs — inte anses handla under ämbetsmannansvar på samma sätt som en präst. Liknande synpunkter framföres av *domkapitlet i Västerås* och *Luleå*.

Ett flertal remissinstanser, såsom *domkapitlet i Göteborg*, betvivlar, att den föreslagna lagstiftningen kommer att befrämja en enhetlig praxis. Olika kyrkoråd kommer enligt dessa instanser att tillämpa helt olika principer vid upp-låtandet och kyrkorådens rätt att förfoga över sina kyrkor kan bli illusorisk genom att de blir bundna av de avgöranden som efter besvär träffas av Kungl. Maj:t.

Några remissmyndigheter påpekar, att det i praktiken kan ställa sig svårt att få ett kyrkorådssammanträde till stånd så snabbt som kan vara påkallat av en begäran om kyrkas upplåtelse.

Det i promemorian påtalade behovet av kyrkan som samlingslokal också för mera profana ändamål ifrågasättes från flera håll. *Kammarkollegiet* framhåller, att behovet att tillgripa kyrkorummet för sammankomster av icke kyrklig art torde vara i oavbrutet avtagande genom tillkomsten av nya kommunalhus, församlingshus och dylikt samt, inte minst på landsbygden, genom den koncentration av skolundervisningen till stora skolanläggningar, som följer med grundskolans genomförande. Likartade tankegångar framföres av *domkapitlet i Västerås*, *Växjö* och *Härnösand* samt av *Svenska prästförbundet*. Enligt *domkapitlet i Skara* bör en lagstiftning på området föregås av en grundlig utredning angående behovet, särskilt på landsbygden, av upplåtande av kyrka för profana ändamål.

De avstyrkande myndigheterna har i flera fall föreslagit modifikationer i gällande ordning i syfte att tillgodose vissa i promemorian uttalade önskemål eller också framlagt kompromissförslag. *Domkapitlet i Linköping* framhåller sålunda sin tidigare hävdade uppfattning, att det räcker med att införa uttrycklig besvärsmått över pastors beslut. Även *domkapitlet i Visby* hävdar, att eventuella olägenheter av gällande ordning skulle undanröjas genom en reglering av besvärsmåttet eller genom införande av skyldighet för pastor att i tveksamma fall underställa ärendet domkapitlet eller biskopen. *Domkapitlet i Karlstad* vidhåller sitt i yttrandet över församlingsstyrelsekommitténs betänkande framlagda förslag, att kyrkoherden efter samråd med kyrkorådet skulle äga besluta om kyrkorummets upplåtande. Enligt *diakonistyrelsen* skulle ett skäligt hänsynstagande till lokala traditioner och övriga i det särskilda fallet relevanta omständigheter bäst kunna ske genom beslut av pastor och kyrkoråd gemensamt. *Domkapitlet i Stockholm*, som inte har något att erinra emot ökat lekmannainflytande vid behandlingen av ärende av förevarande art, föreslår, att frågor om kyrkas upplåtande för annat än kyrkligt ändamål skall avgöras av pastor jämte kyrkvärdarna eller av pastor efter samråd med kyrkvärdarna.

Mot kyrkomöteskommitténs påpekande om det oegentliga i att bestämmelser finns utfärdade endast för borgerlig begravning invänder *kammarkollegiet*, att upplåtelse för ett rent profant ändamål ofta torde vara en bedömningsfråga av mindre ömtålig art än kyrkans upplåtande för en begravningssceremoni i annan ordning än den svenska kyrkans. Emellertid anser *kammarkollegiet* det vara av värde, att den praxis i fråga om kyrkas upplåtande för icke-kyrkliga ändamål.

som sedan lång tid fått utveckla sig sedvanerättsligt, ges mera enhetlighet och stadga genom reglering i lag. Ur denna synpunkt torde enligt kammarkollegiet kunna övervägas en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de föreslagna bestämmelserna av materiell natur. Också *domkapitlet i Visby* anser det i och för sig inte vara något att erinra mot lagförslagets reglering av förutsättningsarna för kyrkas upplåtande för annat än kyrkligt ändamål.

Vad härefter angår de i sak positivt inställda remissmyndigheterna, så har *domkapitlet i Lund* inte något att erinra mot att särskild lagstiftning reglerar kyrkas upplåtande för annat än kyrkligt ändamål samt finner vidare de föreslagna villkoren för medgivande av sådant upplåtande väl avfattade och tillräckliga för skyddande av kyrkans helgd och karaktär av för gudstjänstbruk i stadgad ordning invigt rum. Det föreligger enligt *domkapitlet* inte anledning förmoda, att kyrkoråden skulle missbruka befogenheten att besluta i ärenden av förevarande art, utan de skulle säkerligen väl fylla sin nya arbetsuppgift. Med hänsyn härtill och till önskemålet att låta lekmännen inom kyrkan med pastor dela ansvaret för en grannliga och viktig angelägenhet tillstyrker *domkapitlet*, att bestämmanderätten tillägges kyrkorådet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län tillstyrker lagförslaget under förutsättning att pastor beredes större medinflytande på beslutet än vad som avses i förslaget. Pastor bör enligt länsstyrelsen tillförsäkras vetorätt och hans medverkan bör lämpligen stärkas på så sätt, att i de fall pastor hyser från rådet avvikande mening skall ärendet underställas *domkapitlet*.

Kammarkollegiets minoritet tillstyrker att beslutanderätten lägges på kyrkorådet. Ledamöterna erinrar om att kyrkobyggnaden i en församling är avsedd som rum för församlingens gudstjänstfirande. Med kyrkobyggnadens uppgift överensstämmer att kostnaderna för dess uppförande, inredande och underhållande åvilar församlingen. Kyrkolagsutskottet vid 1957 års allmänna kyrkomöte har framhållit att inom vida kretsar, även bland dem som inte aktivt deltar i det kyrkliga livet, en stark känsla finns för kyrkorummets helgd. Detta uttalande finner ledamöterna otvivelaktigt riktigt. Så mycket säkrare bör då, framhålls det, kunna antagas att det urval av församlingsmedlemmar med intresse för församlingslivet och församlingens förhållanden, som kyrkorådet utgör, vill och kan värna om kyrkobyggnadens och dess inrednings helgd. Dessa omständigheter gör det naturligt att låta ansvaret för kyrkobyggnadens användande för andra ändamål än kyrkliga ytterst åvila kyrkorådet såsom församlingens styrelse. Ledamöterna uttalar vidare.

Mot en lagstiftning i detta syfte har invänts att behovet att använda kyrkobyggnader för ändamål som inte ha samband med svenska kyrkans verksamhet efter hand minskar samt att hittillsvarande ordning med pastor som ensam beslutande i fråga om kyrkas upplåtande blott sällan föranlett konflikter. Det första antagandet må vara riktigt. Detta förhållande uppväges dock därav att det är helt ovisst i vad mån nuvarande praxis, därest beslutanderätten får kvarligga hos pastor, kommer att bestå i sina huvuddrag.

Vidare har för nuvarande ordning anförts att den ger större garantier för enhetlighet. Med hänsyn till, utom annat, stiftsmyndigheternas begränsade möjligheter att ge bindande riktlinjer för församlingsprästerskapets handlande är denna synpunkt svärförståelig.

Beträffande lagstiftningsfrågans formella behandling instämmer *kammarkollegiet, domkapitlen i Uppsala, Skara, Värjö, Göteborg, Härnösand* och *Visby* samt *länsstyrelsen i Örebro län* i den i promemorian uttalade åsikten, att den föreslagna lagen har kyrkolags karaktär och bör tillkomma i den ordning § 87 mom. 2:o regeringsformen föreskriver. *Kammarkollegiet* utvecklar sin ståndpunkt sålunda.

Av de ifrågasatta bestämmelsernas partiella karaktär av kommunallag torde följa, att de inte kan utfärdas i administrativ ordning. Vad angår förhållandet till kyrkolagen torde böra beaktas, att reglerna för kyrkorummets användning enligt vad från kyrkligt håll hävdats är en fråga av vital betydelse för kyrkan. Att så måste vara fallet sett ur kyrkolagens synpunkt torde framgå bl. a. därav, att så gott som alla — vid lagens tillkomst 1686 — i kyrkan förekommande för rättningar i lagen äro noga reglerade under särskilda kapitel. Den utveckling, som sedermera skett mot ett friare upplåtande av kyrkorummet under pastors ansvar, torde böra betraktas som en på kyrkolagens grund uppkommen sedvanerätt. Vid alla de tillfällen, då fråga varit om reglering i lag av villkoren för kyrkas upplåtande för borgerlig begravning, har också frågan behandlats i den ordning, som gäller för stiftande av kyrkolag. Vare sig man fattar kyrkolagsbegreppet i mera materiell mening eller vill ansluta sig till ett formellt kyrkolagsbegrepp synes man komma till resultatet, att genomförandet av den nu föreslagna lagstiftningen kräver kyrkomötets medverkan enligt § 87 mom. 2:o regeringsformen.

9. Föredraganden

Såsom framgått av den lämnade redogörelsen har frågan om villkoren för upplåtande av kyrkorum och vem som bör få besluta om sådant upplåtande diskuterats i skilda sammanhang. Särskilt har diskussionen rört hithörande problem, då det gäller upplåtelse av kyrkorummet för andra än kyrkliga ändamål. Såväl i riksdagsdebatter som i utredningsbetänkanden har framhållits det önskvärda i att spørsmålet bringas till en lösning. När förslaget till den nya församlingsstyrelselagen förelades riksdagen uttalade också föredragande departementschefen, att han ansåg det vara av vikt att lagstiftning om upplåtande av kyrkorummet för andra än kyrkliga ändamål kom till stånd och att därvid också fastslogs, vem som äger besluta om upplåtandet. Ännu så sent som år 1961 behandlades i riksdagen motioner, i vilka ånyo påyrkades en författningsmässig reglering av beslutanderätten i ärenden av förevarande slag. Vid remissbehandlingen av den inom ecklesiastikdepartementet upprättade promemorian har visserligen från några myndigheters sida ifrågasatts behovet av lagstiftning på området. Med hänsyn till vad nu sagts finner jag ett väl dokumenterat behov föreligga att hithörande problem klarlägges och att frågan blir löst genom lagstiftning. Som

jag strax skall utveckla bör denna lagstiftning begränsas till att avse upplåtelse för andra än kyrkliga ändamål.

Det nuvarande rättsläget — som inte är entydigt och huvudsakligen grundar sig på sedvana — kan i korthet beskrivas så, att kyrkoherden ensam torde äga besluta om kyrkans användning för gudstjänst ändamål och annan kyrklig verksamhet, vilken prästerskapet i församlingen utövar. Kyrkoherden torde vidare få besluta om upplåtande för annat ändamål såväl då detta är kyrkligt men ligger vid sidan om prästerskapets ämbetsgöromål eller annan verksamhet inom församlingsangelägenheternas ram som då det är av icke-kyrklig karaktär. I sådana fall fordras medgivande också av kyrkorådet, som har att besluta beträffande de kostnader som upplåtelsen föranleder. Såsom kammarkollegiet sammanfattat rättsläget härvidlag, torde både kyrkoherden och kyrkorådet i dessa fall ha vetorätt, och båda har befogenhet att uppställa villkor i samband med att upplåtelse medgives.

Kyrkoherdens rätt att bestämma över kyrkorummet för den av prästerskapet utövade religiösa verksamheten inom församlingen har bekräftats i rättspraxis. Jag syftar härvid på det tidigare omnämnda avgörandet av regeringsrätten, i vilket fastslagits kyrkoherdens rätt att för gudstjänst ändamål förfoga över kyrkorummet. Detta utslag torde vidare ge vid handen, att kyrkoherden principiellt har beslutanderätt även vid upplåtelse av kyrkorummet för gudstjänst ändamål till sammanslutning som står utanför församlingsorganisationen, även om kyrkorådet som jag nyss anfört från kyrkligt-ekonomiska synpunkter har bestämmanderätt beträffande kostnader, som föranledes av upplåtelsen, och vad därmed äger samband.

Någon ändring i denna ordning för upplåtande av kyrkorummet för kyrkliga ändamål har inte ifrågasatts. Sålunda har varken i församlingsstyrelsekommitténs betänkande, i departementspromemorian eller i remissyttranden över dem föreslagits någon ändring i vad som enligt sedvanerätt anses gälla om kyrkoherdens befogenhet i sådana hänseenden, även om man måhända kan urskilja något olika meningar om vad som vid en avgränsning skall höra till kyrkliga ändamål. Jag vill härvid särskilt betona, att församlingsstyrelsekommittén i denna del inte ifrågasatt kyrkoherdens rätt att förfoga över kyrkorummet, utan allenast ansett, att den bör komma till uttryck i författningsbestämmelser.

Jag hyser även för egen del den uppfattningen, att anledning inte föreligger att i nu berörda avseenden införa en ny ordning. Vid mitt ställningstagande förutsätter jag emellertid, att denna kyrkoherdens befogenhet endast avser upplåtelse av kyrkorummet för gudstjänst eller därmed jämförlig religiös kulthandling. I sådana fall måste rent religiösa synpunkter vara avgörande och då torde kyrkoherden bäst kunna bedöma, om kyrkorummet bör kunna upplåtas för ändamålet i fråga. En annan sak är att hithörande frågor självfallet bör avgöras i en generös ekumenisk anda. Jag vill härvid anknyta till biskopsmötets uttalande år 1948, att biskoparna borde var och en i sitt stift för prästerna framhålla det angelägna i att frågor om upplåtelse av kyrkorummet för annat ändamål än gudstjänst behandlades med grannlagenhet och förståelse och det önskvärda i att de i tvek-

samma fall rådgjorde med biskopen. Detta uttalande finner jag ha aktualitet även för här avsedda fall, och tillämpningen i frågor om upplåtelse bör uppmärksammas av biskoparna. Pastors beslut i ärende rörande upplåtande av kyrkorum torde för övrigt — såsom första lagutskottet vid 1950 års riksdag uttalat — kunna överklagas till domkapitlet.

Även om det alltså torde finnas anledning att inom kyrkan följa utvecklingen, anser jag inte tillräckliga skäl föreligga att — såsom församlingsstyrelsekommittén tänkt sig — i författning reglera kyrkoherdens befogenheter då det gäller dispositionen av kyrkorummet för kyrkligt ändamål. Jag vill understryka, att under begreppet kyrkligt ändamål, sådant jag här sökt bestämma det, inte kan anses falla profana förrättningar även om de till sin karaktär har anknytning till motsvarande kyrkliga, exempelvis borgerlig begravning efter en ordning utan religiösa inslag.

Av vad jag nu anfört följer alltså, att jag ansluter mig till kyrkomöteskommitténs i departementspromemorian biträdda uppfattning, att lagstiftningen på området bör innehålla regler om upplåtande av kyrkorummet för andra än kyrkliga ändamål. Detta uttryck bör bestämmas med utgångspunkt i det nyss sagda om dispositionen över kyrkorummet för gudstjänst och därmed jämförliga förrättningar. Härmed torde tillräckligt tydligt ha angivits lagens tillämpningsområde.

Vad så angår frågan till vilka utomkyrkliga ändamål upplåtelse bör kunna ske, kan jag i allt väsentligt ansluta mig till den i promemorian uttalade åsikten att allmängiltiga regler som ger uttömmande besked härutinnan torde vara svåra att ställa upp. Som det sägs i promemorian torde det ändå kunna antagas, att tillämpningen kommer att ske med förståelse för de önskemål som anmäler sig. Jag finner därför inte något egentligt behov föreligga av en sådan reglering. Det torde vara tillfyllest att genom lagstiftningen skapas garantier för att vissa för kyrkan betydelsefulla förhållanden i tillbörlig grad blir beaktade. I promemorian har framhållits, att som villkor för upplåtelse bör gälla, att upplåtelsen inte hindrar eller försvårar den till kyrkorummet knutna kyrkliga verksamheten samt att kyrkorummets helgd och kyrklig ordning inte löper risk att trädas för nära. Vidare måste kunna förutsättas, att kyrkorummet och dess inventarier kommer att behandlas med tillbörlig aktsamhet. De i promemorian föreslagna villkoren för upplåtelse har vid remissbehandlingen genomgående godtagits eller lämnats utan erinran. Jag finner förslaget väl genomtänkt och ägnat att skapa tillräckliga garantier för att den kyrkliga verksamheten inte hindras eller försvåras eller kyrkorummets karaktär av för kulthandlingar invigt rum kränkes. Till den närmare utformningen av villkoren får jag återkomma i specialmotiveringen till lagförslaget.

I promemorian har — i överensstämmelse med den mening församlingsstyrelsekommittén omfattat — föreslagits, att kyrkorådet tillägges befogenhet att upplåta kyrkorummet för ändamål, som avses i den förordade lagstiftningen. De vid

remissbehandlingen gjorda invändningarna mot detta förslag finner jag inte vara bärande. Jag får erinra om att redan enligt nu gällande ordning kyrkorådet har viss medbestämmanderätt och kan ställa villkor för upplåtelse. I sammanhanget måste också beaktas att kyrkorådet genom den nya församlingsstyrelselagen givits en central och stärkt ställning inom församlingen såsom dess styrelse. Det torde ej heller kunna ifrågasättas, att det lekmannainflytande som här utövas inte skulle ske under tillbörligt ansvar för religiösa värden. Det är vidare enligt min mening ett felaktigt betraktelsesätt att ställa kyrkoherden och kyrkorådet i ett slags motsatsförhållande till varandra i hithörande frågor. Tvärtom delar, såsom domkapitlet i Lund framhållit, kyrkoherden och lekmännen inom kyrkorådet ansvaret för det grannliga bedömandet av frågorna. Över huvud taget torde på goda grunder kunna förutsättas — såsom också uttalats vid remissbehandlingen — att samtliga kyrkorådets ledamöter genom sitt intresse för den kyrkliga verksamheten också har en stark känsla för kyrkorummets helgd. Jag finner till följd av det sagda kyrkorådet vara väl ägnat att fylla uppgiften att tillvarataga de religiösa intressenas särart, då det i ärenden av förevarande slag har att taga ställning till berättigade allmänna kulturella eller sociala intressen. Härtill kommer ytterligare några omständigheter, som enligt min mening bör beaktas i sammanhanget.

Såsom tidigare framhållits torde nuvarande rättsläge innebära, att såväl kyrkoherden själv som kyrkorådet har vetorätt mot upplåtelse. Jag har för avsikt att föreslå en ordning, enligt vilken kyrkoherden skall få uttrycklig rätt att besvara sig hos domkapitlet över beslut som fattats i strid mot hans mening. Vidare ämnar jag förorda bestämmelser, som garanterar att kyrkoherden får delta i beslutet. Det torde kunna förutsättas, att frågor av hithörande slag i det alldeles övervägande antalet fall kommer att lösas i fullt samförstånd och att kyrkorådet, inte minst av praktiska skäl, kommer att som regel delegera beslutanderätten till antingen kyrkoherden ensam eller till kyrkoherden och kyrkvårdarna. Den tillämnade ordningen torde vid sådana förhållanden inte komma att väsentligt avvika från vad som nu anses gälla.

Med hänsyn till det anförda finner jag vissa remissinstansers farhågor för att religiösa synpunkter inte skulle tillräckligt beaktas vid upplåtelser varom nu är fråga överdrivna. Här liksom i andra sammanhang bör alltså kyrkorådet kunna ge uttryck för församlingviljan. Självfallet prövar kyrkorådet liksom i förekommande fall kyrkoherden fråga om upplåtelse av kyrkorum under ämbetsansvar.

Vad slutligen angår den i promemorian berörda frågan om lagstiftningens konstitutionella natur finner jag med hänsyn till den centrala ställning kyrkorummet intager i det kyrkliga livet, att lagstiftningen bör tillkomma under medverkan av kyrkomöte i den ordning § 87 mom. 2:o regeringsformen föreskriver. Detta överensstämmer med den mening som uttalats av kyrkomöteskommittén och som understrukits i flera remissyttranden över departementspromemorian.

10. Specialmotivering till lagförslaget

I enlighet med de huvudgrunder, som angivits i det föregående, har inom ecklesiastikdepartementet upprättats förslag till lag om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål.

Beträffande det närmare innehållet i lagförslaget, vilket torde såsom bilaga A få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende, får jag anföra följande.

1 §.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde. I första hand skall lagen avse sådana kyrkorum, som invigts för svenska kyrkans gudstjänst. Härmed avses den kyrkoinvigning, som upptages i tionde kapitlet kyrkohandboken. Till följd av invigningen utgör kyrkan s. k. *res sacra*. Utanför lagens tillämpningsområde ligger andra kyrkorum, som visserligen också kan ha genom invigning förlänats en sakral karaktär, men som inte invigts enligt kyrkoinvigningsritualen. Hit hör exempelvis begravningskapell — för vilket finns en enklare invigningsritual i kyrkohandboken — krematorier, gravkapell, kyrksalar samt vigsel- och doprum. Över dessa lokaler förfogar kyrkorådet på grund av bestämmelserna i 43 § församlingsstyrelselagen.

I *promemorian* anföres, att av innehållet i den föreslagna 3 § om beslutanderätten följer att — utöver församlingskyrkorna — endast sådana kyrkorum avses, som står under kyrkoförsamlings förvaltning och vård. *Kammarkollegiet* anser att det i lagtexten bör direkt utsägas, att lagen har avseende å sådana invigda kyrkorum, som står under förvaltning av kyrkoråd. Det föreslagna förtydligandet har intagits i lagtexten genom angivande, att lagen är tillämplig beträffande sådana kyrkorum, som vårdas av församling. Utanför lagens tillämpning faller alltså av enskilda personer, korporationer, anstalter eller företag innehavda kyrkorum, exempelvis slottskapell, sjukhuskapell och brukskapell, samt vidare också stiftelsers kyrkor, i den mån stiftelsen inte utgör en av församlingen särskilt vald form för dess förvaltning av kyrkorummet, t. ex. en småkyrka. Undantag göres också för vissa domkyrkor, se 6 §.

Den andra avgränsningen av lagens tillämplighet utgöres av bestämmelsen att upplåtelsen skall ske tillfälligt. I *promemorian* framhålles, att med detta villkor markeras undantagsnaturen i dispositionen till skillnad från kyrkans egna såväl ordinarie som andra mer eller mindre ofta återkommande förrättningar. Den tillfälliga upplåtelsen får också, uttalas det vidare, ses mot bakgrunden därav att om kyrka skall mera varaktigt brukas för annat ändamål än gudstjänst, fordras jämlikt stadgande i 1920 års kungörelse med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet Kungl. Maj:ts medgivande därtill.

Beträffande den i tredje paragrafen upptagna bestämningen av lagens tillämpningsområde, nämligen att upplåtelsen skall ske för annat än kyrkligt ändamål, får hänvisas till den allmänna motiveringen.

2 §.

I detta stadgande uppräknas de villkor, som avser att garantera att upplåtelsen inte får företräde framför kyrkliga förrättningar eller profanerar kyrkan.

I *promemorian* uttalas beträffande de i lagförslaget angivna villkoren bl. a. följande.

Den första förutsättningen är att upplåtelsen inte hindrar eller försvårar kyrkorummets bruk för gudstjänst, men stadgandet har givits en så vid utformning, att det innesluter inte bara prästerliga förrättningar utan all kyrklig verksamhet över huvud taget som kan förekomma i kyrkan. Som ett andra villkor är uppställt det som ur religiös synvinkel betonats såsom särskilt angeläget (se exempelvis kyrkolagsutskottets uttalanden vid 1925 och 1957 års kyrkomöten), nämligen hänsynen till kyrkorummets helgd och svenska kyrkans ordning såsom trossamfund. I *promemorian*s lagtext har villkoret angivits så, att upplåtelsen inte får innebära något som strider mot kyrkorummets helgd eller kyrklig ordning. En upplåtelse för ändamål, som kan anses stötande för församlingen, skall således inte få förekomma. Som tredje förbehåll nämnes att det med upplåtelsen avsedda ändamålet måste förutsättas vara av sådan karaktär, att rummet med dess inventarier kommer att behandlas med tillbörlig aktsamhet och grannlaghet.

Kammarkollegiet anser att uttrycket »kyrklig verksamhet i övrigt» bör utbytas mot förslagsvis »svenska kyrkans verksamhet i övrigt». *Kammarkollegiet* ifrågasätter tillika, om uttrycket »kyrklig ordning» täcker det i specialmotiveringen använda uttrycket »svenska kyrkans ordning såsom trossamfund», och föreslår att lagtext och motivering bringas i överensstämmelse med varandra. Även *domkapitlet i Uppsala* finner begreppen »kyrklig verksamhet i övrigt» och »kyrklig ordning» oklara. *Domkapitlet* anser, att om med sistnämnda begrepp avses »svenska kyrkans ordning såsom trossamfund» detta bör komma till klart uttryck i lagtexten. *Domkapitlet i Skara* finner begreppet »kyrkorummets helgd eller kyrklig ordning» alltför vagt och obestämt samt framhåller angelägenheten av att i lagtexten klart uttalas, att i kyrka inte får förekomma något som strider mot svenska kyrkans bekännelse.

Kyrkomusikernas riksförbund framhåller, att orgeln i flera avseenden intar en särställning bland kyrkans inventarier och att det enligt kyrkomusikerstadgan åligger kyrkomusikern att omsorgsfullt vårda orgelverket. Med hänsyn härtill synes det förbundet nödvändigt, att orgeln undantages vid kyrkans upplåtande för annat än kyrkligt ändamål. Förbundet understryker slutligen vikten av att i motiveringen till lagförslaget framhållas bl. a. att kyrkomusikern behöver begagna kyrkolokalen för övning inför kommande gudstjänster och förrättningar samt för övning med kyrkokören m. m. *Domkapitlet i Skara* erinrar om de särskilda bestämmelser, som finns i kyrkomusikerstadgan angående vård och användande av orgel samt vidare om kyrkolagens bestämmelser angående kyrkvårdarna och pastors ansvarighet för kyrkans inventarier.

Vid utformningen av lagtexten har kammarkollegiets och domkapitlets i Uppsala påpekanden om uttrycken »kyrklig verksamhet» och »kyrklig ordning» beaktats; upplåtelsen får enligt lagrummet inte hindra eller försvåra *kyrkans* verksamhet eller strida mot kyrkorummets helgd eller *kyrkans* ordning. Med det förstnämnda uttrycket avses all sådan verksamhet som bedrivs av svenska kyrkan inom stifts- och församlingsorganisationens ram. Det senare uttrycket innebär, att vad som skall förekomma vid upplåtelsen inte bara måste präglas av värdighet och taktfullhet — alltså närmast en ordningsfråga — utan också kunna förutsättas icke strida mot sådana grundläggande moment i kyrkans lära, att upplåtelsen skulle innebära en direkt negation av svenska kyrkans samfundskaraktär. Jag vill i sammanhanget erinra om vad jag tidigare uttalat om förståelse och vidsynthet vid bedömandet av hithörande frågor. Det torde över huvud taget kunna förväntas, att vid tillämpningen befogade önskemål om upplåtelse under angivna förutsättningar tillgodoses i en generös anda.

Kyrkomusikernas riksförbunds åsikt att orgeln inte bör omfattas av upplåtelse för annat än kyrkligt ändamål kan jag inte biträda. Ett ganska vanligt ändamål för upplåtelse är tillgodosende av lokal för konsertverksamhet och därvid kan just orgeln behöva användas. Förutsättningarna för upplåtande av orgeln får bedömas av kyrkorådet med utgångspunkt i bl. a. kyrkomusikerstadgans bestämmelser om orgelvård. Till vad förbundet i övrigt anfört vill jag i detta sammanhang endast uttala, att den kyrkomusikaliska verksamheten är ett led i den kyrkans verksamhet, varom talas i första stycket a) av paragrafen.

De riktlinjer och villkor för upplåtande av kyrkorum, som upptages i förevarande stadgande, och de uttalanden om tillämpningen jag här gjort torde kunna vara vägledande även i de fall, då kyrkoherden upplåter kyrkan för ändamål beträffande vilket han själv äger beslutanderätt eller då man i kyrkorådet har att taga ställning till fråga om begagnande eller utlånande av kyrkans inventarier av symbolisk karaktär. Även eljest då fråga om vad som är förenligt med kyrkorummets helgd uppkommer, såsom beträffande fanors införande i kyrkan eller andra liknande ordningsfrågor, bör vad nu sagts äga giltighet.

I paragrafens tredje stycke göres en hänvisning till jordfästningslagens villkorsbestämmelse om upplåtande av kyrka för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans. Sådan upplåtelse får enligt 10 § jordfästningslagen ske, om särskilda skäl är därtill, och de i här förevarande paragraf upptagna villkoren är således inte tillämpliga. Beträffande den närmare innebörden av stadgandet i jordfästningslagen får jag hänvisa till förarbetena till denna lag.

3 §.

I paragrafen fastslås kyrkorådets principiella rätt att bestämma om upplåtande. Beträffande motiven härför får jag hänvisa till vad jag tidigare anfört.

I stadgandet upptages en regel, enligt vilken beslutanderätten kan delegeras till avdelning av rådet, i vilken kyrkoherden ingår, eller till kyrkoherden ensam. Beträffande min allmänna synpunkt på spörsmålet om delegation får jag hänvisa till den allmänna motiveringen.

Vad gäller den närmare utformningen av stadgandet om delegation föreslås i *promemorian* en avfattning, som i och för sig endast innebär en erinran om möjligheten att enligt församlingsstyrelselagen besluta om delegering av bestämmanderätten.

Enligt *kammarkollegiet* förutsätter en sådan lagteknisk konstruktion, att beslut fattas av det representativa organet inom församlingen om delegation enligt bestämmelserna i församlingsstyrelselagen. Dessa bestämmelser bör emellertid, framhåller kammarkollegiet, uteslutas från tillämplighet i förevarande fall, ty dels gör de kyrkorådets delegationsrätt beroende av det representativa organets bemyndigande, och dels innebär de, att delegation kan ske till annan person — även utanför kyrkorådet — än den präst som är självskriven ledamot av kyrkorådet. Kammarkollegiet förordar, att kyrkorådet får en självständig rätt att delegera i hithörande fall och betonar — liksom *domkapitlet i Lund* och *länsstyrelsen i Malmöhus län* — sin uppfattning att delegation inte bör ske till annan än denne präst. Också *länsstyrelsen i Örebro län* framhåller det önskvärda i att det klart utsäges, att kyrkorådet kan delegera sin beslutanderätt till pastor i ärende av ifrågavarande slag.

I likhet med kammarkollegiet anser jag att frågan om delegation bör särskilt regleras och en bestämmelse härom införas i lagen. Såsom kollegiet påpekat torde det inte vara tillfyllest, att församlingsstyrelselagens allmänna delegationsregler kan tillämpas; som en följd av de allmänna överväganden jag tidigare redovisat bör delegationen ske på så sätt, att kyrkoherden beredes möjlighet att antingen besluta ensam eller också deltaga i beslutet tillsammans med lekmän i rådet. Speciellt synes mig ordningen med delegation till avdelning av rådet, i vilken kyrkoherden ingår, vara värdefull. Vid en sådan delegation tillgodoses nämligen de synpunkter som framkommit i flera remissyttranden beträffande det önskvärda i ett samråd mellan kyrkoherden och kyrkvårdarna i ärenden av förevarande slag. Frågor rörande delegation av beslutanderätten enligt lagen blir genom den föreslagna specialregleringen undantagna från det representativa organets bestämmanderätt. Anses inom detta organ kyrkorådets praxis vara otillfredsställande, finns dock möjlighet att interpellationsvägen bringa frågan under debatt. Självfallet kan delegationen begränsas till att exempelvis avse vissa angivna slag av upplätelser eller förknippas med villkor, såsom att avslagsbeslut endast får meddelas av kyrkorådet.

I paragrafens andra stycke har upptagits en regel som utgör garanti för att kyrkoherden, därest han — på grund av sjukdom eller annan tillfällig bortovaro utan att vikarie förordnats — inte deltagit i handläggning av ärende om upplåtande av kyrkorum, ändå får tillfälle att ge uttryck för sin uppfattning i saken om detta över huvud taget är möjligt. Kyrkoherden kan alltså framlägga sina synpunkter antingen i eller utom rådet, innan ärendet avgöres. För det fall beslutet meddelas i strid mot kyrkoherdens uppfattning har han också besvär rätt, se 4 §. Ett förslag från ett par remissmyndigheter att ge kyrkoherden uttrycklig vetorätt kan jag däremot inte biträda.

Enligt 1930 års församlingsstyrelselag ägde i annex- eller kapellförsamling anställd präst vara ordförande i kyrkorådet i denna församling endast när kyrkoherden inte kunde själv vara tillstädes. I syfte att ge annexförsamlings kyrkoråd en mera självständig ställning och samtidigt befria kyrkoherden från tidsödande resor har i 44 § nya församlingsstyrelselagen införts en bestämmelse, enligt vilken kyrkoherden kan förordna präst inom pastoratet att i sitt ställe vara ledamot av annexförsamlings kyrkoråd för samma tid som övriga ledamöter inväljes i kyrkorådet — d. v. s. för fyra år i sänder. Den rätt som genom förevarande paragraf tillförsäkrats kyrkoherden att få yttra sig i ärende om upplåtande av kyrkorum bör till följd av det anförda i annexförsamling tillkomma präst som kyrkoherden förordnat att vara ledamot av rådet. Ett stadgande härom har intagits i paragrafen.

4 §.

I denna paragraf upptages en besvärregel innebärande, att talan kan föras mot kyrkorådets beslut i fråga om upplåtande av kyrkorummet såsom förvaltningsbesvär och inte enbart enligt de s. k. kommunala besvärsgrunderna. Därigenom kan de skäl som ligger till grund för beslutet utan inskränkning prövas i sak. Besvärmyndighet är domkapitlet i enlighet med vad som förordats i promemorian. På besvär som anföres enligt stadgandet blir 1954 års lag om besvärstid vid talan mot förvaltande myndighets beslut tillämplig.

Andra stycket av stadgandet inrymmer en uttrycklig rätt för kyrkoherden att anföra besvär, om beslutet fattats i strid mot hans mening. Besvärsrätt tillkommer även sökande och annan som beslutet rör enligt vanliga regler för förvaltningsbesvär. Skulle kyrkoherdens praxis avvika från vad som kyrkorådet finner vara dess mening hur frågor av hithörande slag bör lösas, kan rådet taga upp frågan om delegationen till omprövning. Såsom tidigare berörts kan med den nu föreslagna delegationsbestämmelsen sådan fråga inte bli föremål för beslut av det representativa organet.

Har annan präst än kyrkoherden förordnats till ledamot i annexförsamlings kyrkoråd, tillkommer rätten att besvara sig över rådets beslut i stället denne präst.

I promemorian har föreslagits, att besvär över domkapitlets beslut skall få föras i ecklesiastikdepartementet. Ehuru det inte särskilt angivits i motiveringen har uppenbarligen förutsatts, att besvären skall avgöras av regeringsrätten.

Under hänvisning till att ifrågasvarande ärenden ofta torde vara av brådskan- de art samt vidare fordra lokalkännedom för ett sakligt bedömande synes det *diakonistyrelsen* vara en lämplig anordning, att besvär inte bör få föras över domkapitlets beslut. Även *domkapitlet i Luleå* förordar en dylik begränsning av besvärsrätten, liksom också en ledamot i domkapitlet i Göteborg och Stockholm. *Domkapitlet i Uppsala* ifrågasätter, om ett enligt kyrkorådsbeslut över huvud taget bör kunna överklagas, en tankegång som också *diakonistyrelsen* varit inne på. *Diakonistyrelsen* anser det inte vara i god överensstämmelse med den kommunala självstyrelsens principer, att en församling mot sin vilja besvär-

vägen skall kunna äläggas upplåta kyrka för icke kyrkligt ändamål. Ett par remissinstanser har funnit en lämplig ordning vara att ärendet hänskjutes till domkapitlet om kyrkorådet inte är enigt.

Såsom framhållits vid remissbehandlingen är ärenden av förevarande slag ofta av brådskande natur. Tidsnöd torde inte sällan redan föreligga att få ärendet prövat i domkapitlet. En överprövning i ytterligare en instans synes därför vanligen komma att sakna praktisk betydelse för parterna. Med hänsyn till den — som man får förutsätta — ringa förekomsten av besvärshärenden av förevarande slag torde vidare prejudikat av högsta instans här ha ett begränsat värde. Det torde inte heller vara uteslutet, att besvärshärendet i något fall kan komma att utnyttjas i syfte att söka fördröja verkställigheten över den för upplåtelsen aktuella tidpunkten. Med hänsyn till det anförda finner jag det från praktiska utgångspunkter knappast motiverat med besvärshärendet över domkapitlets beslut. Jag vill tillägga, att domkapitlet enligt min åsikt genom sin sammansättning av såväl präster som lekmän torde vara väl skickat att slutligen avgöra ärenden av förevarande grannliga art.

5 §.

Det torde ligga i sakens natur att beslut, varigenom tillstånd att begagna kyrkorummet för visst ändamål medgivits, länder till efterrättelse oavsett om klagan föres mot beslutet. I betraktande av att tidrymden kan vara kort mellan dagen för beslutet och dagen för begagnandet, har för att undanröja varje tveksamhet upptagits ett stadgande av nu angivna innebörd i förevarande paragraf. Har besvär anförts, kan domkapitlet förordna om inhibition av beslutet — d. v. s. förbjuda att tillståndet utnyttjas — i avbidan på domkapitlets prövning av besvären. Även en regel härom har upptagits i paragrafen.

Inhibitionsfrågan skall av domkapitlet skyndsamt upptagas ex officio så snart ärendet inkommit, således även om yrkande härom inte framställs. Det får anses vara av vikt att, om upplåtelsen skall ske inom kort tidrymd, eventuella besvär anföras omedelbart efter det kyrkorådet fattat sitt beslut. Såsom framhållits av en remissmyndighet kan det nämligen med hänsyn till frågans betydelse inte vara tillfredsställande, om ärenden enligt förevarande lag måste avgöras såsom brådskande av preses i domkapitlet ensam. Det synes fastmera önskvärt att rådslag åtminstone med några av övriga ledamöter av domkapitlet medhinnas.

6 §.

Såsom framgått av vad jag tidigare anført står vissa av de äldre domkyrkorna under särskild förvaltning. Med hänsyn till de ekonomiska förpliktelser vederbörande domkyrkoförsamlingar i några fall åtagit sig beträffande dessa kyrkobyggnader torde tvekan kunna uppstå om kyrkorummet står under församlingens vård. Frågan om förvaltningen av dessa domkyrkor — vilken också berör

dispositionsrätten över kyrkorummet — avses att upptagas till prövning i annat sammanhang och jag finner det därför lämpligt, att kyrkorna för det närvarande inte omfattas av lagens tillämpningsområde. I dessa fall torde alltså hittills rådande former för kyrkorummets upplåtande fortfarande få tillämpas i avbidan på nyssnämnda frågas prövning. Självfallet bör dock grunderna för den förevarande lagstiftningen beaktas och vederbörande präst inhämta domkyrkestyrelsens eller motsvarande myndighets uppfattning, då fråga är om upplåtelse för annat än kyrkligt ändamål.

11. Hemställan

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över ifrågavarande inom ecklesiastikdepartementet upprättade förslag till *lag om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål*, av den lydelse bilaga A till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredragande sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Inga Bäcklin

Förslag

till

Lag**om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kyrkorum, som invigts för svenska kyrkans gudstjänst och som vårdas av församling, må på de villkor och i den ordning som nedan sägs tillfälligt upplåtas för annat än kyrkligt ändamål.

2 §.

Sådan upplåtelse må beslutas endast under villkor

a) att den icke hindrar eller försvårar bruket av kyrkorummet för gudstjänst, annan på präst ankommande förrättning eller kyrkans verksamhet i övrigt;

b) att den icke innebär något som strider mot kyrkorummets helgd eller kyrkans ordning;

c) att det kan tagas för visst, att kyrkorummet och dess inventarier skola behandlas med aktsamhet och pietet.

Beträffande villkor för upplåtelse av kyrkorum för jordfästning i annan ordning än kyrkans gäller, i stället för vad i första stycket sägs, vad därom stadgas i lagen om jordfästning.

3 §.

På kyrkorådet i församlingen ankommer att besluta om upplåtelse som avses i denna lag; dock må rådet uppdraga åt kyrkoherden eller åt avdelning av rådet, i vilken kyrkoherden ingår, att besluta på rådets vägnar.

Tillkommer beslutanderätten icke kyrkoherden ensam eller deltagar han eljest icke i handläggningen av ärende, som avses i denna lag, skall han såvitt möjligt erhålla tillfälle yttra sig, innan ärendet avgöres.

I annexförsamling, där i kyrkoherdens ställe annan präst förordnats att vara ledamot av kyrkorådet, skall vad nu sagts i stället gälla den till ledamot av rådet förordnade prästen.

4 §.

Talan mot kyrkorådets beslut föres genom besvär hos domkapitlet.

Har beslutet fattats i strid mot den mening, som uttalats av kyrkoherden eller präst som sägs i 3 § tredje stycket, äger denne anföra besvär.

Över domkapitlets beslut må klagan ej föras.

5 §.

Beslut, som meddelats på grund av denna lag, skall utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, om ej domkapitlet annorlunda förordnar.

6 §.

Denna lag äger icke tillämpning beträffande domkyrka, som står under egen förvaltning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1964.

I promemorian upptaget

förslag

till

Lag**om kyrkas upplåtande för annat än kyrkligt ändamål**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst må, enligt de grunder och i den ordning som nedan stadgas, tillfälligt upplåtas för annat än kyrkligt ändamål.

2 §.

Sådan upplåtelse må förekomma endast under villkor:

- a) att den icke hindrar eller försvårar kyrkorummets bruk för gudstjänst, annan på präst ankommande förrättning eller kyrklig verksamhet i övrigt;
- b) att den ej innebär något som strider mot kyrkorummets helgd eller kyrklig ordning; samt
- c) att det kan tagas för visst att kyrkorummet och dess inventarier skola behandlas med aktsamhet och pietet.

Om villkor för upplåtelse av kyrkorum för jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans är stadgat i lagen den 25 oktober 1957 om jordfästning m. m.

3 §.

På kyrkorådet i församlingen ankommer att besluta om upplåtelse som avses i denna lag.

Därest kyrkoherden icke enligt kyrkorådets uppdrag har att på rådets vägnar besluta om upplåtelse och han ej heller som ledamot deltagit i sådant ärende skall han erhålla tillfälle att yttra sig, innan ärendet företages till avgörande. I annexförsamling, där i kyrkoherdens ställe annan präst förordnats att vara ledamot i kyrkorådet, skall vad nu sagts i stället gälla denne präst.

4 §.

Mot kyrkorådets beslut må talan föras genom besvär hos domkapitlet.

Har beslutet fattats i strid mot den mening, som uttalats av kyrkoherden eller annan präst som i 3 § andra stycket sägs, äger denne anföra besvär.

Över domkapitlets beslut må besvär anföras hos Kungl. Maj:t i ecklesiastikdepartementet.

5 §.

Beslut, som meddelats på grund av denna lag, skall utan hinder av anförda besvär lända till efterrättelse, om ej annorlunda förordnas.

6 §.

Vad i 3—5 §§ sägs skall icke äga tillämpning beträffande domkyrka, som står under egen förvaltning.

Denna lag träder i kraft den

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 4 april 1963.

N ä r v a r a n d e :

Justitieråden DIGMAN,
NORDSTRÖM,
regeringsrådet HOLMGREN,
justitierådet JOACHIMSSON.

Enligt lagrådet den 29 mars 1963 tillhandakommet utdrag av protokoll över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 1 mars 1963, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av lagbyråchefen Georg Ericsson.

Förslaget föranledde följande uttalande av *lagrådet*.

Uttrycket »för annat än kyrkligt ändamål» synes icke tillräckligt klart. Med hänsyn till ordvalet såväl i början av 1 § som i 2 § under a) — varvid enbart svenska kyrkans verksamhet åsyftas — torde det vara lämpligare att, i anslutning till motiven, i 1 § utbyta orden »för annat än kyrkligt ändamål» mot »för annat än gudstjänst och därmed jämförlig religiös förrättning». Genomföres denna ändring, bör även lagens rubrik ändras, förslagsvis till »lag om upplåtande av kyrkorum i vissa fall».

Ur protokollet:
Birgitta Liljefors

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten Hertigen av Halland i statsrådet å Stockholms slott den 5 april 1963.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON, HOLMQVIST, ASPLING.

Statsrådet af Geijerstam anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 4 april 1963 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 1 mars 1963 remitterade förslaget till *lag om upplåtande av kyrkorum för annat än kyrkligt ändamål*.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande samt anför vidare: De av lagrådet förordade ändringarna i det remitterade lagförslaget synes böra godtagas. Dock synes mig ordet »religiös» kunna uteslutas ur den av lagrådet föreslagna lydelsen av 1 §. Jag vill understryka, att detta inte innebär någon ändring i sak i förhållande till det remitterade förslaget. Under gudstjänst eller förrättning jämförlig med gudstjänst bör alltså hänföras exempelvis begravning eller vigsel vare sig den sker enligt svenska kyrkans eller annat trossamfunds ritual men däremot ej — såsom utsagts redan i remissprotokollet — borgerlig begravning efter en ordning utan religiöst inslag. — Lagtexten bör redaktionellt jämkas i vissa avseenden.

Föredraganden hemställer,

att ifrågavarande förslag till lag om upplåtande av kyrkorum i vissa fall måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Marianne Astell

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om upplåtande av kyrkorum i vissa fall	2
Utdrag av statsrådsprotokollet den 1 mars 1963	4
1. Inledning	4
2. Nuvarande rättsläge	5
3. Frågans tidigare behandling vid riksdag och kyrkomöte m. m.	10
4. Kyrkomöteskommittén	14
5. Församlingsstyrelsekommittén	14
6. Remissyttranden över kommittéförslaget	17
7. Departementspromemorian	19
8. Remissyttranden över promemorian	21
9. Föredraganden	25
10. Specialmotivering till lagförslaget	29
11. Hemställan	35
Lagrådets utlåtande den 4 april 1963	40
Utdrag av statsrådsprotokollet den 5 april 1963	41